

PHIL KNIGHT

Η ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥ ΤΗΣ *NIKE*

ΧΤΙΖΟΝΤΑΣ
ΜΙΑ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: SHOE DOG
Από τις Εκδόσεις Scribner, Νέα Υόρκη 2016

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ:

Χτίζοντας μια αυτοκρατορία – Η αυτοβιογραφία του δημιουργού της Nike

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Phil Knight

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Γιώργος Μπαρουξής

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Μαρία Σεβαστιάδου

ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Δημήτρης Χαροκόπος

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Phil Knight, 2016

Published by arrangement with the original publisher, Scribner,
a Division of Simon & Schuster, Inc.

All rights reserved.

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2016

Πρώτη έκδοση: Ιούλιος 2016

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-1717-2

Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-1718-9

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση

Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα

Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr

www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr

www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

PHIL KNIGHT

Η ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥ ΤΗΣ *NIKE*

ΧΤΙΖΟΝΤΑΣ ΜΙΑ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Μετάφραση: Γιώργος Μπαρουξής

*Για τα εγγόνα μου,
ώστε να ξέρουν.*

Στον νου του αρχάριου υπάρχουν πολλές δυνατότητες,
αλλά στον νου του ειδικού λίγες.

Σουνριού Σουζούκι, Ζεν νους, ο νους του αρχάριου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΗΜΕΡΩΜΑ.....	13
---------------	----

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

1962.....	21
1963.....	50
1964.....	54
1965.....	81
1966.....	96
1967.....	109
1968.....	122
1969.....	139
1970.....	156
1971.....	168
1972.....	197
1973.....	215
1974.....	232
1975.....	250

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

1975.....	269
1976.....	273
1977.....	295
1978.....	311
1979.....	322
1980.....	330
ΝΥΧΤΑ.....	346
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	369

ΞΗΜΕΡΩΜΑ

Σηκώθηκα πριν απ' όλους τους άλλους, πριν από τα πουλιά, πριν από τον ήλιο. Ήπια ένα φλιτζάνι καφέ, καταβρόχθισα μια φέτα φρυγανισμένο ψωμί, φόρεσα το σορτς και την μπλουζα κι έδεσα τα πράσινα αθλητικά παπούτσια μου. Μετά βγήκα αθόρυβα από την πίσω πόρτα.

Έκανα διατάσεις στα πόδια μου, στους τένοντες και στη μέση και βόγκηξα καθώς έκανα τα πρώτα βαριά βήματα στον δρόμο μέσα στην κρούα ομίχλη. Γιατί είναι πάντα τόσο δύσκολο να ξεκινήσεις;

Δεν υπήρχαν αυτοκίνητα ούτε άνθρωποι ούτε σημεία ζωής. Ήμουν εντελώς μόνος, είχα όλο τον κόσμο δικό μου – αν και είχα μιαν αλλόκοτη αίσθηση ότι τα δέντρα αντιλαμβάνονταν την παρουσία μου. Βέβαια, αυτό δεν ήταν τόσο παράξενο για το Όρεγκον. Τα δέντρα φαντάζουν να ξέρουν πάντα. Τα δέντρα πάντα καλύπτουν τα νώτα σου.

Τι όμορφο μέρος, σκέφτηκα κοιτάζοντας γύρω. Ήρεμο, πράσινο, γαλήνιο. Ήμουν περήφανος που καταγόμουν από το Όρεγκον, περήφανος που το μικρό Πόρτλαντ ήταν ο τόπος όπου γεννήθηκα. Αλλά αισθανόμουν και μια κάποια λύπη συνάμα. Το Όρεγκον, αν και όμορφο, έδινε σε μερικούς την εντύπωση πως ήταν ένα μέρος όπου δεν έχει συμβεί ποτέ τίποτα το σημαντικό ούτε και ήταν πιθανό να συμβεί. Αν φημιζόμαστε για κάτι εμείς οι Ορεγκονιανοί, είναι εκείνος ο παλιός δρόμος που χρειάστηκε να ανοίξουμε για να φτάσουμε εδώ ως άποικοι. Από τότε τα πράγματα είναι πολύ ήσυχα.

Ο καλύτερος δάσκαλος που είχα ποτέ, ένας από τους πλέον εξαιρετικούς ανθρώπους που έχω γνωρίσει, μιλούσε συχνά γι' αυτό τον δρόμο. Είναι το κληρονομικό μας δικαίωμα, γρούλιζε. Ο χαρακτήρας μας, η μοίρα μας – το DNA μας. «Οι δειλοί δεν ξεκίνησαν ποτέ», μου έλεγε, «και οι αδύναμοι πέθαναν στον δρόμο. Έτσι, μείναμε εμείς».

Εμείς. Ο δάσκαλός μου πίστευε ότι, στη διάρκεια της πορείας σ' αυτό τον δρόμο, εκείνοι οι παλιοί άποικοι ανακάλυψαν κάποια σπάνια μορφή του

πνεύματος των πιονιέρων, μια τεράστια αίσθηση δυνατότητας αναμειγμένη με μια μειωμένη ικανότητα για απαισιοδοξία – κι εμείς οι Ορεγκονιανοί είχαμε καθήκον να κρατήσουμε αυτό το πνεύμα ζωντανό.

Έγνεφα καταφατικά όταν τα έλεγε αυτά, δείχνοντας όλο τον οφειλόμενο σεβασμό. Τον αγαπούσα αυτό τον τύπο. Αλλά όταν έφευγα, σκεφτόμουν μερικές φορές: για όνομα του Θεού, δεν είναι παρά ένας χωματόδρομος.

Εκείνο το πρωί με την ομίχλη, εκείνο το μνημειώδες πρωί του 1962, είχα ανοίξει πρόσφατα τον δικό μου δρόμο. Είχα επιστρέψει στην πόλη μου έχοντας λείψει εφτά απέλειωτα χρόνια. Ένιωθα παράξενα που είχα γυρίσει πάλι εκεί, παράξενα που με μούσκευαν ξανά οι καθημερινές βροχές. Ακόμα πιο παράξενο ήταν το ότι ζούσα πάλι με τους γονείς μου και τις δίδυμες αδερφές μου και κοιμόμουν στο παιδικό μου κρεβάτι. Αργά τη νύχτα, ξαπλωμένος σ' αυτό το κρεβάτι, κοιτούσα τα παλιά μου κολεγιακά συγγράμματα, τα έπαθλα και τα χρυσά μετάλλια του γυμνασίου και σκεφτόμουν: αυτός είμαι; *Ακόμα;*

Ξεκίνησα να τρέχω πιο γρήγορα. Η ανάσα μου σχημάτιζε στρογγυλά παγωμένα συννεφάκια που στροβιλίζονταν και χάνονταν μέσα στην ομίχλη. Μου άρεσε αυτό το πρώτο σωματικό ξύπνημα, εκείνη η υπέροχη στιγμή προτού καθαρίσει εντελώς το μυαλό, όταν τα μέλη και οι αρθρώσεις αρχίζουν να χαλαρώνουν και το υλικό σώμα να χάνεται. Σαν να περνάς από στερεή σε υγρή κατάσταση.

Πιο γρήγορα, είπα στον εαυτό μου. Πιο γρήγορα.

Στα χαρτιά, σκέφτηκα, είμαι ενήλικας. Αποφοίτησα από ένα καλό κολλέγιο – το Πανεπιστήμιο Όρεγκον. Πήρα μεταπτυχιακό από μια κορυφαία σχολή διοίκησης επιχειρήσεων, το Στάνφορντ. Επέζησα από μια ετήσια θητεία στον Αμερικανικό Στρατό – Φορτ Λιούις και Φορτ Γιούστις. Το βιογραφικό μου έλεγε πως ήμουν μορφωμένος άνθρωπος και καλός στρατιώτης, ολοκληρωμένος άντρας είκοσι τεσσάρων χρόνων... Γιατί λοιπόν, αναρωτιόμουν, αισθάνομαι ακόμα σαν παιδί;

Και κάτι χειρότερο: γιατί νιώθω να είμαι το ίδιο ντροπαλό, χλωμό, κοκαλιάρικο παιδί που ήμουν πάντα;

Ίσως επειδή δεν είχα ζήσει ακόμα τίποτα από τη ζωή και κυρίως δεν είχα ζήσει κανέναν από τους πολλούς πειρασμούς και τις απολαύσεις της. Δεν είχα καπνίσει ποτέ μου τσιγάρο, δεν είχα δοκιμάσει ναρκωτικά. Δεν είχα παραβιάσει ούτε έναν κανονισμό και, πολύ περισσότερο, ούτε έναν νόμο. Άρχισε η δεκαετία του 1960, η εποχή της επανάστασης, και ήμουν ο μόνος άνθρωπος στην Αμερική που δεν είχε επαναστατήσει ακόμα. Δεν μπορούσα να θυμηθώ ούτε μία φορά που να αφέθηκα, που να έκανα το απρόσμενο.

Δεν είχα πάει καν ακόμα με γυναίκα.

Αν είχα την τάση να ασχολούμαι με όλα όσα δεν ήμουν, ο λόγος ήταν απλός. Αυτά ήταν που ήξερα καλύτερα. Θα δυσκολευόμουν να πω ποιος ακριβώς ήμουν ή ποιος μπορεί να γινόμουν. Όπως κι όλοι οι φίλοι μου, ήθελα να πετύχω. Σε αντίθεση με τους φίλους μου, δεν ήξερα τι σημαίνει αυτό. Χρήμα; Ίσως. Γυναίκα; Παιδιά; Σπίτι; Βέβαια, αν ήμουν τυχερός. Αυτοί ήταν οι στόχοι που με είχαν μάθει να κυνηγάω στη ζωή μου, κι ένα μέρος μου όντως τους κυνηγούσε, ενστικτωδώς. Βαθιά μέσα μου, όμως, αναζητούσα κάτι άλλο, κάτι περισσότερο. Είχα μια οδυνηρή αίσθηση πως η ζωή μας είναι σύντομη, πιο σύντομη απ' όσο νομίζουμε, σύντομη σαν ένα πρωινό τρέξιμο, και ήθελα η δική μου να έχει νόημα. Και σκοπό. Να είναι δημιουργική. Και σημαντική. Και πάνω απ' όλα... διαφορετική.

Ήθελα να αφήσω το σημάδι μου στον κόσμο.

Ήθελα να νικήσω.

Όχι, λάθος. Δεν ήθελα να χάσω.

Και τότε συνέβη. Καθώς η νεανική καρδιά μου άρχιζε να δουλεύει εντατικά, καθώς τα πνευμόνια μου απλώνονταν σαν φτερά πουλιού, καθώς τα δέντρα γύρω μου γίνονταν πράσινες θολές εικόνες, τα είδα όλα μπροστά μου, είδα τι ακριβώς ήθελα να είναι η ζωή μου. Παιχνίδι.

Ναι, σκέφτηκα, αυτό είναι. Αυτή είναι η λέξη. Πάντα υποψιαζόμουν ότι το μυστικό της ευτυχίας, η ουσία της ομορφιάς ή της αλήθειας, ή ό,τι πρέπει να γνωρίσουμε από αυτά τα δύο, βρίσκεται κάπου σ' εκείνη τη στιγμή που η μπάλα είναι στον αέρα, που οι δύο πυγμάχοι αισθάνονται ότι πλησιάζει η στιγμή να χτυπήσει το κουδούνι, που οι δρομείς κοντεύουν να φτάσουν στη γραμμή τερματισμού και οι θεατές σηκώνονται όρθιοι σαν ένας. Υπάρχει μια ευφορία και μια διαύγεια σ' εκείνο το παλλόμενο μισό δευτερόλεπτο προτού αποφασιστεί η νίκη ή η ήττα. Αυτό λοιπόν, ό,τι κι αν ήταν, ήθελα να είναι η ζωή μου, η καθημερινή μου ζωή.

Κατά διαστήματα είχα διαφορετικές φαντασιώσεις: να γίνω μεγάλος συγγραφέας, μεγάλος δημοσιογράφος, μεγάλος πολιτικός. Αλλά το υπέρτατο όνειρο για μένα ήταν πάντα να γίνω μεγάλος αθλητής. Δυστυχώς, η μοίρα με είχε κάνει καλό, αλλά όχι σπουδαίο. Στα είκοσι τέσσερα το είχα πάρει πια απόφαση. Στο Πανεπιστήμιο Όρεγκον έκανα στίβο, αγώνες δρόμου και είχα διακριθεί, κερδίζοντας βραβεία τα τρία από τα τέσσερα χρόνια. Αυτό, όμως, ήταν όλο κι όλο, εκεί τέλειωσε το πράγμα. Τώρα, καθώς άρχιζα να διανύω τα μίλια στα έξι λεπτά το ένα μετά το άλλο κι ενώ ο ήλιος, που ανέτελλε, έβαζε φωτιά στα χαμηλότερα κλαδιά των πεύκων, ρώτησα τον εαυτό μου: μήπως υπάρχει τρόπος να νιώθω αυτό που αισθάνονται οι αθλητές χωρίς να είμαι

αθλητής; Να παίζω συνέχεια αντί να δουλεύω; Ή, αλλιώς, να μου αρέσει τόσο πολύ η δουλειά μου ώστε να είναι ουσιαστικά το ίδιο πράγμα;

Σκέφτηκα πως ο κόσμος ήταν τόσο γεμάτος από πόλεμο, πόνο και δυστυχία, το καθημερινό μαγκανοπήγαδο ήταν τόσο εξαντλητικό και συχνά άδικο, ώστε ίσως η μοναδική λύση ήταν να βρω κάποιο μεγάλο όνειρο που θα μου φαινόταν αξιόλογο, που θα μου φαινόταν απολαυστικό, που θα μου ταίριαζε και να το κυνηγήσω με την προσήλωση, την αφοσίωση και την αποφασιστικότητα του αθλητή. Είτε μας αρέσει είτε όχι, η ζωή είναι ένα παιχνίδι. Όποιος αρνείται αυτή την ιδέα, όποιος απλώς αρνείται να παίζει μένει στο περιθώριο, και δεν το ήθελα αυτό. Δεν το ήθελα για κανέναν λόγο.

Κι αυτό με οδήγησε, όπως πάντα, στην Τρελή Ιδέα μου. Ίσως, σκέφτηκα, ίσως πρέπει να ρίξω άλλη μία ματιά στην Τρελή Ιδέα μου. Μήπως η Τρελή Ιδέα μου μπορούσε... να πιάσει;

Ίσως.

Όχι, σκέφτηκα, τρέχοντας πιο γρήγορα, πιο γρήγορα, τρέχοντας σαν να κυνηγούσα και να με κυνηγούν ταυτόχρονα. Θα πιάσει. Μα τον Θεό, θα την κάνω να πιάσει. Δεν υπάρχει ίσως.

Ξαφνικά άρχισα να χαμογελάω. Σχεδόν να γελάω. Μουσικέμενος στον ιδρώτα, τρέχοντας με τη μεγαλύτερη αβίαστη χάρη που είχα νιώσει ποτέ, είδα την Τρελή Ιδέα μου να λάμπει μπροστά μου, να με καλεί και δεν έδειχνε τόσο τρελή. Δεν έμοιαζε καν με ιδέα. Έμοιαζε με ένα μέρος, έμοιαζε με έναν άνθρωπο, με κάποια ζωντανή παρουσία που υπήρχε πριν από μένα, ξεχωρα από μένα, αλλά ταυτόχρονα ήταν επίσης μέρος μου. Αυτό μπορεί να ακούγεται κάπως παρατραβηγμένο, λίγο τρελό. Αλλά έτσι ένιωσα.

Ή ίσως όχι. Ίσως η μνήμη μου διευρύνει αυτήν τη στιγμή της έμπνευσης ή συμπυκνώνει πολλές στιγμές έμπνευσης σε μία. Ή ίσως, αν υπήρξε ποτέ μια τέτοια στιγμή, δεν ήταν τίποτα περισσότερο από το *χάι* του δρομέα. Δεν ξέρω. Δεν μπορώ να είμαι σίγουρος. Πάρα πολλά πράγματα από κείνες τις μέρες και τους μήνες και τα χρόνια που πέρασαν σιγά σιγά έχουν εξαφανιστεί, σαν εκείνα τα στρογγυλά παγωμένα συννεφάκια της ανάσας μου. Πρόσωπα, αριθμοί, αποφάσεις που κάποτε φαίνονταν αιώνιες και αμετάκλητες, έχουν χαθεί όλα.

Εκείνο που απομένει, όμως, είναι αυτή η παρήγορη βεβαιότητα, αυτή η μία καθοριστική αλήθεια που δε θα χαθεί ποτέ. Στα είκοσι τέσσερα είχα *όντως* μια Τρελή Ιδέα και με κάποιον τρόπο, παρόλο που με έπνιγε το υπαρκτικό άγχος και ο φόβος για το μέλλον και οι αμφιβολίες για τον εαυτό μου, όπως συμβαίνει σε όλους μας εκεί γύρω στα είκοσι πέντε, τελικά *αποφάσισα* πως ο κόσμος απαρτίζεται από τρελές ιδέες. Η ιστορία είναι μια μεγάλη πομπή

από τρελές ιδέες. Τα πράγματα που αγαπούσα περισσότερο –τα βιβλία, τα σπορ, η δημοκρατία– άρχισαν σαν τρελές ιδέες.

Εδώ που τα λέμε, ελάχιστες ιδέες μπορούν να θεωρηθούν τόσο τρελές όσο η πιο αγαπημένη μου ασχολία, το τρέξιμο. Είναι δύσκολο. Είναι επώδυνο. Είναι επικίνδυνο. Οι ανταμοιβές είναι λίγες και καθόλου εγγυημένες. Όταν τρέχεις σ' έναν οβάλ στίβο ή σ' έναν άδειο δρόμο, δεν έχεις πραγματικό προορισμό. Ή τουλάχιστον δεν έχεις κανέναν προορισμό που θα μπορούσε να δικαιολογήσει πλήρως την προσπάθεια. Η ίδια η πράξη γίνεται ο προορισμός. Δεν είναι απλώς ότι δεν υπάρχει γραμμή τερματισμού. Είναι ότι τη γραμμή τερματισμού την ορίζεις εσύ. Όποιες απολαύσεις ή οφέλη αποκομίζεις από το τρέξιμο πρέπει να τα βρεις μέσα σου. Καθετί εξαρτάται από το πώς το διατυπώνεις, πώς το πουλάς στον εαυτό σου.

Κάθε δρομέας το ξέρει αυτό. Τρέχεις, τρέχεις, χιλιόμετρα επί χιλιομέτρων, και δεν ξέρεις ποτέ πραγματικά γιατί. Λες στον εαυτό σου ότι τρέχεις προς κάποιον στόχο, κνηγάς κάποια έξαψη, αλλά στην πραγματικότητα τρέχεις επειδή η εναλλακτική λύση, το να σταματήσεις, σε τρομάζει μέχρι θανάτου.

Έτσι, εκείνο το πρωί του 1962 είπα στον εαυτό μου: άσε τους άλλους να λένε την ιδέα σου τρελή... Εσύ απλώς προχώρα. Μη σταματάς. Μη σκεφτείς καν να σταματήσεις ώσπου να φτάσεις εκεί και μη σκέφτεσαι πολύ πού είναι αυτό το «εκεί». Ό,τι κι αν έρθει, απλώς μη σταματήσεις.

Αυτή ήταν η ώριμη, προφητική, επιτακτική συμβουλή που κατάφερα να δώσω στον εαυτό μου στα καλά καθούμενα και που με κάποιον τρόπο κατάφερα επίσης να ακολουθήσω. Έπειτα από μισό αιώνα πιστεύω πως είναι η καλύτερη συμβουλή –ίσως η μοναδική συμβουλή– που θα πρέπει να δίνει ποτέ οποιοσδήποτε από μας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Τώρα, εδώ, πρέπει να τρέχεις όσο πιο γρήγορα μπορείς
για να μένεις στο ίδιο μέρος. Αν θέλεις να φτάσεις κάπου
αλλού, πρέπει να τρέχεις τουλάχιστον δύο φορές πιο γρήγορα.

Λιούις Κάρολ, Μέσα από τον καθρέφτη

1962

Όταν έθιξα το θέμα στον πατέρα μου, όταν μάζεψα το κουράγιο μου για να του μιλήσω σχετικά με την Τρελή Ιδέα μου, φρόντισα να είναι βραδάκι. Αυτή ήταν πάντα η καλύτερη ώρα για τον μπαμπά μου. Ήταν ήρεμος τότε, καλοφαγώμενος και μισοξαπλωμένος στην πλαστική ανακλινόμενη πολυθρόνα του μπροστά στην τηλεόραση. Ακόμα και τώρα μπορώ να γείρω πίσω το κεφάλι και να κλείσω τα μάτια και να ακούσω το ακροατήριο να γελάει και τους ήχους από το μουσικό θέμα των αγαπημένων του εκπομπών, του *Wagon Train* και του *Rawhide*.

Η μεγαλύτερη συμπάθειά του ήταν ο Ρεντ Μπάτονς. Κάθε επεισόδιο άρχιζε με τον Ρεντ να τραγουδάει: *Ho ho, hee hee... Strange things are happening.**

Έβαλα μια καρέκλα δίπλα του, τον κοίταξα με ένα χλωμό χαμόγελο και περίμενα το επόμενο διαφημιστικό. Είχα προβάρει νοερά ξανά και ξανά τι θα έλεγα, ιδιαίτερα πώς θα άρχιζα. *Λοιπόν, μπαμπά, θυμάσαι εκείνη την Τρελή Ιδέα που μου ήρθε στο Στάνφορντ;*

Ήταν σ' ένα από τελευταία μου μαθήματα, ένα σεμινάριο για την επιχειρηματικότητα. Είχα γράψει μια ερευνητική εργασία για τα παπούτσια, η οποία είχε εξελιχθεί από απλή εργασία σε έμμονη ιδέα. Επειδή ήμουν δρομέας, ήξερα από αθλητικά παπούτσια. Επειδή μου άρεσε να μελετώ επιχειρηματικά θέματα, ήξερα πως οι γιαπωνέζικες κάμερες είχαν κερδίσει μεγάλο μέρος μιας αγοράς όπου κάποτε κυριαρχούσαν οι Γερμανοί. Έτσι, υποστήριξα στην εργασία μου, τα γιαπωνέζικα αθλητικά παπούτσια μπορεί να κάνουν το ίδιο πράγμα. Αυτή η ιδέα μού τράβηξε το ενδιαφέρον, ύστερα με ενέπνευσε, κατόπιν με συνεπήρε. Φαινόταν τόσο προφανής, τόσο απλή και με τόσο δυναμικά τεράστια αποτελέσματα.

---

* Χο χο, χι χι... Παράξενα πράγματα συμβαίνουν. (Σ.τ.Μ.)

Είχα δουλέψει πολλές εβδομάδες για να γράψω αυτή την εργασία. Εγκαταστάθηκα σχεδόν μόνιμα στη βιβλιοθήκη και διάβασα ό,τι μπόρεσα να βρω για εισαγωγές και εξαγωγές, για την ίδρυση μιας εταιρείας. Τέλος, όπως επέβαλλαν οι κανονισμοί του μαθήματος, έκανα μια τυπική παρουσίαση της εργασίας στους συμφοιτητές μου, οι οποίοι αντέδρασαν με τυπική ανία. Δεν υπήρξε ούτε ένας που να κάνει έστω και μία ερώτηση. Υποδέχτηκαν το πάθος και την έντασή μου με βαριούς αναστεναγμούς και άδεια βλέμματα.

Ο καθηγητής θεώρησε πως η Τρελή Ιδέα μου είχε αξία. Μου έβαλε άριστα στην εργασία. Αλλά το πράγμα τέλειωσε εκεί. Ή, τουλάχιστον, εκεί θα έπρεπε να τελειώσει. Δεν έπαψα, όμως, ποτέ να σκέφτομαι την εργασία. Όλο το υπόλοιπο διάστημα που ήμουν στο Στάνφορντ κι έως εκείνη τη στιγμή προστά στην τηλεόραση, κάθε πρωί που πήγαινα για τρέξιμο, σκεφτόμουν πώς θα γίνει να πάω στην Ιαπωνία, να βρω μια εταιρεία παπουτσιών και να τους πλάσάρω την Τρελή Ιδέα μου, με την ελπίδα ότι θα δείξουν μεγαλύτερο ενθουσιασμό από τους συμφοιτητές μου και θα θελήσουν να συνεργαστούν με έναν ντροπαλό, χλωμό, κοκαλιάρη νεαρό από το νυσταλέο Όρεγκον.

Είχα παίξει επίσης με την ιδέα να κάνω μια εξωτική παράκαμψη πηγαίνοντας και γυρίζοντας από την Ιαπωνία. Πώς θα μπορέσω να αφήσω το σημάδι μου στον κόσμο, αναρωτιόμουν, αν πρώτα δεν ταξιδέψω για να δω τον κόσμο; Προτού τρέξεις σ' έναν μεγάλο αγώνα, θέλεις πάντα να περπατήσεις στον στίβο. Ένα ταξίδι με σακίδιο στον κόσμο μπορεί να είναι ό,τι χρειάζεται, σκεφτόμουν. Εκείνη την εποχή δε μιλούσε κανένας για τα πράγματα που θέλει να κάνει προτού πεθάνει, αλλά φαντάζομαι πως είναι κάτι παρόμοιο με αυτό που ήθελα να κάνω τότε. Προτού πεθάνω, προτού γεράσω, προτού με απορροφήσει εξ ολοκλήρου η καθημερινότητα, ήθελα να επισκεφθώ τα πιο όμορφα και υπέροχα μέρη του πλανήτη.

Και τα πιο ιερά. Φυσικά ήθελα να γευτώ άλλα φαγητά, να ακούσω άλλες γλώσσες, να βυθιστώ σε άλλες κουλτούρες. Αυτό που λαχταρούσα, όμως, πραγματικά ήταν μια σύνδεση με «Σ» κεφαλαίο. Ήθελα να βιώσω αυτό που οι Κινέζοι ονομάζουν Τάο, οι αρχαίοι Έλληνες Λόγο, οι Ινδοί Τζνάνα, οι Βουδιστές Ντάρμα. Αυτό που οι χριστιανοί ονομάζουν Πνεύμα. Προτού ξεκινήσω για το προσωπικό ταξίδι της ζωής μου, σκεφτόμουν, ας κατανοήσω πρώτα το μεγαλύτερο ταξίδι της ανθρωπότητας. Ας εξερευνήσω τους μεγαλύτερους ναούς, εκκλησίες και τεμένη, τους ιερότερους ποταμούς και βουνοκορφές. Ας νιώσω την παρουσία του... Θεού;

Ναι, είπα στον εαυτό μου. Ναι. Ελλείψει καλύτερης λέξης, του Θεού.

Αλλά πρώτα χρειάζομαι την έγκριση του πατέρα μου.

Και κάτι παραπάνω: χρειάζομαι τα λεφτά του.

Του είχα αναφέρει ήδη από την προηγούμενη χρονιά τη σκέψη μου να κάνω ένα μεγάλο ταξίδι, και ο πατέρας μου φάνηκε ανοιχτός στο ενδεχόμενο. Σίγουρα, όμως, θα το είχε ξεχάσει. Και σίγουρα το παράκανα προσθέτοντας στο ταξίδι αυτή την Τρελή Ιδέα, αυτή την εξωφρενική παράκαμψη... στην Ιαπωνία! Για να ιδρύσω μια εταιρεία; Ασφαλώς ήταν άδικος κόπος.

Φυσικά, ο πατέρας μου θα έβλεπε αυτή την προσθήκη περιττή.

Και επιπλέον ήταν πανάκριβη. Είχα κάποιες αποταμιεύσεις από τον στρατό και από διάφορες δουλειές μερικής απασχόλησης τα τελευταία καλοκαίρια. Επίσης σκόπευα να πουλήσω το αυτοκίνητό μου, ένα βυσσινί MG του 1960 με αγωνιστικά λάστιχα και διπλό εκκεντροφόρο. (Το αμάξι που οδηγούσε ο Έλβις στο *Γαλάζια Χαβάη*.) Όλα μαζί ήταν χίλια πεντακόσια δολάρια, οπότε μου έλειπε ένα χιλιάρικο, είπα στον πατέρα μου. Έκανε ένα καταφατικό νεύμα, «Χμμ... Μμμ...» Και το βλέμμα του πήγε από την τηλεόραση σε μένα και ξανά στην τηλεόραση καθώς του τα εξηγούσα όλα.

Θυμάσαι τότε που μιλήσαμε, μπαμπά; Που σου είπα ότι θέλω να δω τον κόσμο;

Τα Ιμαλάια; Τις πυραμίδες;

Τη Νεκρά Θάλασσα, μπαμπά. Τη *Νεκρά Θάλασσα*.

Ε λοιπόν, χαχά, σκέφτομαι επίσης να περάσω από την Ιαπωνία, μπαμπά. Θυμάσαι την Τρελή Ιδέα μου; Τα γιαπωνέζικα αθλητικά παπούτσια; Τη θυμάσαι, έτσι; Μπορεί να βγει κάτι τεράστιο από αυτή την ιστορία, μπαμπά. Κάτι τεράστιο.

Τα έδινα όλα τώρα, έκανα σκληρό ψηστήρι, πολύ σκληρό, επειδή πάντα σιχαινόμουν το ψήσιμο κι επειδή αυτό το συγκεκριμένο είχε μηδενικές πιθανότητες να πετύχει. Ο πατέρας μου είχε σκάσει εκατοντάδες δολάρια στο Πανεπιστήμιο Όρεγκον και χιλιάδες ακόμα στο Στάνφορντ. Ήταν ο εκδότης του *Oregon Journal*, μια καλή δουλειά που πλήρωνε για όλες τις βασικές ανέσεις και για το μεγάλο λευκό σπίτι μας στην οδό Κλέιμπορν στο Ιστυμόρλαντ, το πιο ήσυχο προάστιο του Πόρτλαντ. Αλλά δεν ξεχειλίζει λεφτά.

Επίσης μιλάμε για το 1962. Η γη ήταν μεγαλύτερη τότε. Μπορεί οι άνθρωποι να είχαν αρχίσει να πετούν με θαλαμίσκους γύρω από τον πλανήτη, αλλά το ενενήντα τοις εκατό των Αμερικανών δεν είχε μπει ακόμα σε αεροπλάνο. Ο μέσος άντρας και η μέση γυναίκα δεν είχαν απομακρυνθεί ποτέ παραπάνω από εκατόν πενήντα χιλιόμετρα από την εξώπορτα του σπιτιού τους, οπότε η αναφορά και μόνο ενός ταξιδιού σε όλη τη γη με αεροπλάνο θα σόκαρε οποιονδήποτε πατέρα, και ιδιαίτερα τον δικό μου, που ο προκάτοχός του στην εφημερίδα είχε σκοτωθεί σε αεροπορικό δυστύχημα.

Πέρα από τα χρήματα, πέρα από το θέμα της ασφάλειας, το όλο πράγ-

μα ήταν εντελώς ανέφικτο. Ήξερα πως οι είκοσι έξι στις είκοσι επτά νέες εταιρείες χρεοκοπούσαν, και ο πατέρας μου το ήξερε κι αυτός, και η ιδέα να αναλάβει ένα τόσο μεγάλο ρίσκο ήταν ενάντια σε όλα όσα πίστευε. Από πολλές πλευρές ο πατέρας μου ήταν ένας συμβατικός επισκοπιανός, ένας άνθρωπος που πίστευε στον Ιησού Χριστό. Αλλά λάτρευε και μιαν άλλη μυστική θεότητα, την ευποληψία. Σπίτι αποικιακού ρυθμού, όμορφη γυναίκα, υπάκουα παιδιά – του άρεσε που τα είχε αυτά τα πράγματα, αλλά αυτό που ήταν ακόμα πιο πολύτιμο για κείνον ήταν ότι οι φίλοι και οι γείτονές του ήξεραν ότι τα είχε. Του άρεσε να τον θαυμάζουν. Του άρεσε να κολυμπάει κάθε μέρα ένα γερό κρούουλ μέσα στα νερά των συμβατικών αντιλήψεων. Επομένως το να κάνεις τον γύρο του κόσμου επειδή έτσι σου ήρθε δεν είχε νόημα γι' αυτόν. Απλούστατα ήταν κάτι που δεν το έκανε κανένας. Ή τουλάχιστον δεν το έκαναν οι ευυπόληπτοι γιοι ευυπόληπτων πατεράδων. Ήταν κάτι που έκαναν τα παιδιά άλλων. Κάτι που έκαναν οι μπίτνικ και οι χίπστερ.

Ίσως ο κύριος λόγος της προσήλωσης του πατέρα μου στην ευποληψία ήταν ο φόβος μπροστά στο δικό του εσωτερικό χάος. Το ένιωθα αυτό ενστικτωδώς, επειδή τότε τότε αυτό το χάος έβγαινε στην επιφάνεια. Χτυπούσε χωρίς προειδοποίηση το τηλέφωνο στο χολ, κι όταν απαντούσα, μου μιλούσε η ίδια βραχνή φωνή. «Έλα να πάρεις τον γέρο σου».

Φορούσα το αδιάβροχό μου –έχω την αίσθηση πως αυτές τις νύχτες πάντα είχε ομίχλη και βροχή– και πήγαινα με το αυτοκίνητο στο κέντρο της πόλης, στη λέσχη του πατέρα μου. Τη θυμάμαι αυτήν τη λέσχη τόσο καθαρά όσο θυμάμαι την κρεβατοκάμαρά μου. Φτιαγμένη πριν από έναν αιώνα, με δρύινες βιβλιοθήκες από το πάτωμα έως το ταβάνι και μεγάλες πολυθρόνες με φτερά στο πάνω μέρος της ψηλής πλάτης, θύμιζε σαλόνι παλιού αγγλικού εξοχικού. Με άλλα λόγια, άκρως ευυπόληπτη λέσχη.

Έβρισκα πάντα τον πατέρα μου στο ίδιο τραπέζι, στην ίδια πολυθρόνα. Πάντα τον βοηθούσα μαλακά να σηκωθεί όρθιος. «Είσαι εντάξει, μπαμπά;» «Φυσικά είμαι εντάξει». Πάντα τον οδηγούσα έξω στο αυτοκίνητο και σε όλο τον δρόμο προσποιούμασταν ότι δεν υπήρχε κανένα πρόβλημα. Ο πατέρας μου καθόταν στο κάθισμα ευθυτενής, με μια σχεδόν βασιλική μεγαλοπρέπεια, και μιλούσαμε για σπορ, επειδή αυτό έκανα για να ξεχαστώ, να ηρεμήσω, όταν είχα άγχος.

Ο πατέρας μου συμπαθούσε κι αυτός τα σπορ. Τα σπορ ήταν πάντα ευυπόληπτα.

Γι' αυτούς και για δεκάδες άλλους λόγους περίμενα πως ο πατέρας μου θα αντιδρούσε στο ψηστήρι μου μπροστά στην τηλεόραση με ένα συνοφρύωμα και μια γρήγορη άρνηση. «Χαχά! Άκου Τρελή Ιδέα. Ξέχνα το, Μπακ». (Το

όνομά μου ήταν Φίλιπ, αλλά ο πατέρας μου πάντα με έλεγε Μπακ. Βασικά είχε αρχίσει να με λέει έτσι προτού ακόμα γεννηθώ. Σύμφωνα με τη μητέρα μου, είχε τη συνήθεια να χαϊδεύει την κοιλιά της και να ρωτάει: «Πώς είναι ο μικρός Μπακ σήμερα;») Όταν, όμως έπαψα να μιλάω, όταν σταμάτησα την προσπάθεια να τον πείσω, ο πατέρας μου έγειρε μπροστά στην πλαστική πολυθρόνα του και μου έριξε ένα αλλόκοτο βλέμμα. Μου είπε ότι το είχε μετανιώσει που δεν ταξίδεψε περισσότερο όταν ήταν νέος. Είπε πως ένα ταξίδι μπορεί να ήταν η κατάλληλη τελειωτική πινελιά που χρειαζόταν η μόρφωσή μου. Είπε πολλά πράγματα, κι όλα εστίαζαν περισσότερο στο ταξίδι παρά στην Τρελή Ιδέα, αλλά δε διανοήθηκα να τον διορθώσω. Δε διανοήθηκα να παραπονεθώ, επειδή ουσιαστικά μου έδινε την ευλογία του. Και τα χρήματά του.

«Εντάξει», είπε. «Εντάξει, Μπακ. Εντάξει».

Τον ευχαρίστησα και πήρα δρόμο προτού αλλάξει γνώμη. Μόνο αργότερα συνειδητοποίησα με κάποια ενοχή πως το γεγονός ότι ο πατέρας μου δεν είχε ταξιδέψει ποτέ στη ζωή του ήταν ένας βαθύτερος λόγος, ίσως ο κύριος λόγος για τον οποίο ήθελα να ταξιδέψω. Αυτό το ταξίδι, αυτή η Τρελή Ιδέα, ήταν ένας σίγουρος τρόπος για να γίνω κάτι διαφορετικό από αυτόν. Να γίνω λιγότερο ευυπόληπτος.

Ή ίσως όχι λιγότερο ευυπόληπτος. Ίσως απλώς λιγότερο εμμονικός με την ευυπόληψία.

Η υπόλοιπη οικογένεια δεν έδειξε τόση κατανόηση. Όταν η γιαγιά μου έμαθε πού θα πήγαινα, έφριξε, ειδικά με έναν σταθμό του ταξιδιού μου. «Στην Ιαπωνία;» φώναξε. «Μα, Μπακ, πριν από μερικά μόλις χρόνια ήμαστε σε πόλεμο με τους Ιάπωνες! Δε θυμάσαι; Το Περλ Χάρμπορ! Οι Ιάπωνες προσπάθησαν να κατακτήσουν τον κόσμο. Μερικοί δεν έχουν καταλάβει ακόμα πως έχασαν τον πόλεμο! Κρύβονται. Μπορεί να σε αιχμαλωτίσουν, Μπακ! Να σου βγάλουν τα μάτια. Φημίζονται γι' αυτό. Να σου βγάλουν τα μάτια!»

Την αγαπούσα τη μητέρα της μητέρας μου, που τη λέγαμε όλοι γιαγιά Χάτφιλντ. Και καταλάβαινα τον φόβο της. Η Ιαπωνία ήταν στην άλλη άκρη του κόσμου από το Ρούζμπεργκ του Όρεγκον, την αγροτική κωμόπολη όπου γεννήθηκε κι έζησε όλη της τη ζωή. Είχα περάσει πολλά καλοκαίρια εκεί μαζί της και με τον παππού Χάτφιλντ. Σχεδόν κάθε βράδυ καθόμασταν έξω στη βεράντα και ακούγαμε τους βατράχους να συναγωνίζονται το ραδιόφωνο, που έπαιζε σχεδόν πάντα ειδήσεις από τον πόλεμο.

Ειδήσεις που ήταν πάντα κακές.

Οι Ιάπωνες, μας έλεγαν συνέχεια, δεν είχαν χάσει ούτε έναν πόλεμο τα τελευταία δύο χιλιάδες εξακόσια χρόνια, και τα πράγματα έδειχναν ότι δε θα

έχαναν ούτε αυτόν. Σε όλες τις μεταξύ μας συγκρούσεις μάς νικούσαν ξανά και ξανά. Τελικά, το 1942, ο Γκάμπριελ Χίτερ της Mutual Broadcasting άνοιξε το βραδινό δελτίο ειδήσεων με μια άγρια ιαχή. «Καλό βράδυ σε όλους. Έχουμε καλά νέα απόψε!» Επιτέλους είχαμε νικήσει σε μια αποφασιστική ναυμαχία. Οι κριτικοί των μέσων ενημέρωσης σταύρωσαν τον Χίτερ για την ξεδιάντροπη μεροληψία του, επειδή εγκατέλειψε κάθε πρόσχημα δημοσιογραφικής αντικειμενικότητας, αλλά το μίσος του κόσμου για την Ιαπωνία ήταν τόσο μεγάλο, που οι περισσότεροι τον επευφήμησαν σαν λαϊκό ήρωα. Στο εξής άρχιζε όλες τις εκπομπές του με τον ίδιο τρόπο. «Καλά νέα απόψε!»

Αυτή είναι μια από τις πιο παλιές μου αναμνήσεις. Η γιαγιά και ο παππούς Χάτφιλντ να κάθονται δίπλα μου στη βεράντα, ο μπαμπάς να καθαρίζει ένα μήλο με τον σουγιά του, να μου δίνει μια φέτα, ύστερα να τρώει αυτός μία, να μου δίνει άλλη μία και ούτω καθεξής, ώσπου ο ρυθμός του επιβραδύνθηκε δραματικά. Άρχιζαν οι ειδήσεις με τον Χίτερ. Σσσς, μη μιλάς... Μας θυμάμαι όλους ολοκάθαρα να τρώμε μήλα κοιτάζοντας τον νυχτερινό ουρανό, με την Ιαπωνία να μας έχει γίνει έμμονη ιδέα σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μισοπεριμένουμε να δούμε γιαπωνέζικα Ζεγο να πετούν από πάνω μας. Καθόλου παράξενο που την πρώτη φορά που ανέβηκα σε αεροπλάνο, όταν ήμουν γύρω στα πέντε, ρώτησα τον πατέρα μου: «Μπαμπά, θα μας καταρρίψουν οι Ιάπωνες;»

Τα σχόλια της γιαγιάς Χάτφιλντ με έκαναν να ανατριχιάσω. Παρ' όλα αυτά, της είπα να μην ανησυχεί, ότι δε θα είχα κανένα πρόβλημα. Και μάλιστα θα της έφερνα ένα κιμονό.

Οι δίδυμες αδερφές μου, η Τζιν και η Τζοάν, τέσσερα χρόνια μικρότερες από μένα, δεν έδειχναν να τις νοιάζει ούτε πού θα πάω ούτε τι θα κάνω.

Και η μητέρα μου, όπως θυμάμαι, δεν είπε τίποτα. Σπάνια έλεγε. Αλλά η παντελής σιωπή συνήθως ισοδυναμούσε με αποδοχή. Ή και με περηφάνια ακόμα.

ΕΠΙ ΕΒΔΟΜΑΔΕΣ ΟΛΟΚΛΗΡΕΣ διάβαζα, προγραμματίζα και προετοιμαζόμουν για το ταξίδι. Εξέταζα κάθε λεπτομέρεια καθώς έτρεχα μεγάλες αποστάσεις παραβγαίνοντας με τις αγριόχηνες που πετούσαν στον ουρανό από πάνω σε σφιχτούς σχηματισμούς V. Είχα διαβάσει κάπου πως οι αγριόχηνες στο πίσω μέρος του σχηματισμού, πετώντας στο ρεύμα που σχημάτιζαν οι προηγούμενες, κατέβαλλαν το ογδόντα τοις εκατό της προσπάθειας. Όλοι οι δρομείς το ξέρουν αυτό. Εκείνοι που προπορεύονται πάντα καταβάλλουν τη μεγαλύτερη προσπάθεια και ρισκάρουν περισσότερο.

Πολύ πριν πλησιάσω τον πατέρα μου, είχα αποφασίσει ότι θα ήταν καλό

να έχω έναν σύντροφο στο ταξίδι μου και πως αυτός ο σύντροφος έπρεπε να είναι ο Κάρτερ, ένας συμφοιτητής μου στο Στάνφορντ. Ο Κάρτερ, αν και ήταν σταρ της ομάδας μπάσκετ στο Κολέγιο Γουίλιαμ Τζούελ, δεν ήταν ο τυπικός αθλητής που ασχολείται μόνο με τα σπορ. Φορούσε χοντρά γυαλιά και διάβαζε βιβλία. Καλά βιβλία. Αισθανόσουν άνετα όταν του μιλούσες κι ένιωθες επίσης άνετα όταν δεν του μιλούσες – δύο χαρακτηριστικά εξίσου σημαντικά σ' έναν φίλο και απολύτως απαραίτητα σ' έναν σύντροφο σε ταξίδι.

Ο Κάρτερ, όμως, γέλασε μπροστά μου. Όταν του είπα τη λίστα με τα μέρη που ήθελα να δω –Χαβάη, Τόκιο, Χονγκ Κονγκ, Ρανγκούν, Καλκούτα, Βομβάη, Σαϊγκόν, Κατμαντού, Κάιρο, Κωνσταντινούπολη, Αθήνα, Ιορδανία, Ιερουσαλήμ, Ναϊρόμπι, Ρώμη, Παρίσι, Βιέννη, Δυτικό Βερολίνο, Ανατολικό Βερολίνο, Μόναχο, Λονδίνο– ταλαντεύτηκε πίσω εμπρός ζυγιάζοντας το βάρος του στις φτέρες κι έβαλε τα γέλια. Ντροπιασμένος, έσκυψε το κεφάλι και άρχισε να ζητάω συγγνώμη. Τότε ο Κάρτερ, γελώντας ακόμα, είπε: «Μπακ, τι υπέροχη ιδέα!»

Σήκωσα το βλέμμα. Δε γελούσε μαζί μου. Γελούσε από χαρά, από έξαψη. Είχε εντυπωσιαστεί. Χρειαζόταν τσαγανό για να προγραμματίσεις ένα τέτοιο δρομολόγιο, είπε. Ήθελε να έρθει κι αυτός.

Έπειτα από μερικές μέρες πήρε το οκεί από τους γονείς του συν ένα δάνειο από τον πατέρα του. Ο Κάρτερ δεν αμφιταλαντευόταν. Όταν έβλεπε ανοιχτή γωνία για βολή, έριχνε – έτσι ήταν ο χαρακτήρας του. Είπα στον εαυτό μου πως είχα πολλά να μάθω από έναν τέτοιο τύπο καθώς θα κάναμε τον γύρο της γης.

Φτιάξαμε από μια βαλίτσα και από ένα σακίδιο καθένας. Μόνο τα απαραίτητα, υποσχεθήκαμε ο ένας στον άλλο. Μερικά τζιν, κάποια μπλουζάκια. Αθλητικά παπούτσια, μπότες για την έρημο, γυαλιά ηλίου κι ένα στρατιωτικό παντελόνι.

Εγώ πήρα μαζί μου κι ένα καλό κοστούμι, ένα πράσινο από την Brooks Brothers με δύο κουμπιά. Μήπως και η Τρελή Ιδέα μου απέφερε καρπούς.

7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1962. Ο Κάρτερ κι εγώ μπήκαμε στην ταλαιπωρημένη παλιά Chevrolét του και κατεβήκαμε με ιλιγγιώδη ταχύτητα τη Διαπολιτειακή Οδό I-5, διασχίσαμε την κοιλάδα Γουίλιαμ και βγήκαμε από το Όρεγκον περνώντας μέσα από το δασωμένο κάτω μέρος του, μια διαδρομή που σου έδινε την αίσθηση ότι περνάς μέσα από ρίζες δέντρου. Μπήκαμε στο πευκόφυτο βόρειο άκρο της Καλιφόρνιας, ανεβήκαμε σε ψηλά βουνά και περάσαμε από καταπράσινα ορεινά περάσματα και μετά αρχίσαμε να κατηφορίζουμε, ώπου,

περασμένα μεσάνυχτα πια, φτάσαμε στο ομιχλώδες Σαν Φρανσίσκο. Επί αρκετές μέρες μείναμε σ' ένα σπίτι φίλων, όπου κοιμόμασταν στο πάτωμα, και ύστερα περάσαμε από το Στάνφορντ και πήραμε μερικά πράγματα που είχε ο Κάρτερ εκεί σε μιαν αποθήκη. Τέλος σταματήσαμε σε μια κάβα-πρακτορείο και αγοράσαμε με έκπτωση δύο αεροπορικά εισιτήρια με τη Standard Airlines για Χονολουλού. Πήγαινε μόνο, ογδόντα δολάρια.

Είχα την αίσθηση πως μας πήρε μόνο μερικά λεπτά ώσπου ο Κάρτερ κι εγώ να κατέβουμε στο αεροδρόμιο Οάχου, σ' έναν διάδρομο προσγείωσης γεμάτο άμμο. Κοιτάξαμε τον ουρανό και σκεφτήκαμε: δεν είναι έτσι ο ουρανός στην πατρίδα.

Μας πλησίασε μια ομάδα από όμορφα κορίτσια. Ούτε κι αυτές έμοιαζαν με τα κορίτσια στην πατρίδα. Ήταν μελαψές, ξυπόλυτες, με γλυκά μάτια, και οι γοφοί τους φάνταζαν να έχουν παραπάνω αρθρώσεις έτσι όπως έκαναν κουνήματα και σπασίματα ανεμίζοντας τις χορτόφουσες που φορούσαν. Ο Κάρτερ κι εγώ κοιταχτήκαμε και χαμογελάσαμε πλατιά.

Πήραμε ένα ταξί για την παραλία Γουακίκι και πιάσαμε δωμάτιο σ' ένα μοτέλ δίπλα στη θάλασσα. Πετάξαμε τα μπαγκαζία μας και φορέσαμε μαγιό. «Σε παραβγαίνω μέχρι το νερό!»

Μόλις έφτασα στην άμμο, ξεφώνισα ενθουσιασμένος, γέλασα, πέταξα τα αθλητικά παπούτσια μου και όρμησα κατευθείαν στη θάλασσα. Δε σταμάτησα παρά μόνο όταν το νερό μου έφτασε ως τον λαιμό. Βούτηξα έως τον βυθό, αναδύθηκα αγκομαχώντας και γελώντας και γύρισα ανάσκελα. Τελικά βγήκα παραπατώντας στην ακτή και σωριάστηκα στην άμμο, χαμογελώντας στα πουλιά και στα σύννεφα. Πρέπει να έμοιαζα με ψυχασθενή που δραπέτευσε από ψυχιατρείο. Ο Κάρτερ κάθισε δίπλα μου και είχε κι αυτός την ίδια χαζοχαρούμενη έκφραση.

«Πρέπει να μείνουμε εδώ», είπα. «Γιατί να βιαστούμε να φύγουμε;»

«Και το Σχέδιο;» ρώτησε ο Κάρτερ. «Να κάνουμε τον γύρο του κόσμου;»

«Τα σχέδια αλλάζουν».

Ο Κάρτερ χαμογέλασε. «Φοβερή ιδέα, Μπακ!»

Έτσι, βρήκαμε δουλειά. Πουλούσαμε εγκυκλοπαίδειες πόρτα πόρτα. Σίγουρα δεν ήταν εντυπωσιακή δουλειά, αλλά δε βαριέσαι. Αρχίζαμε στις εφτά το απόγευμα, κι έτσι είχαμε μπόλικο χρόνο για σέρφινγκ. Ξαφνικά μου φαινόταν τρομερά σημαντικό να μάθω να σερφάρω. Έπειτα από μερικές μόνο δοκιμές μπορούσα να στέκομαι όρθιος στη σανίδα, ενώ δεν πέρασαν παρά μόνο μερικές εβδομάδες ώσπου να τα καταφέρω καλά. Πολύ καλά.

Αφού είχαμε δουλειά, παρατήσαμε το δωμάτιο στο μοτέλ και νοικιάσαμε διαμέρισμα, μια επιπλωμένη γκαρσονιέρα με δύο κρεβάτια, το ένα κανο-

νικό, το άλλο ψεύτικο, κάτι σαν σιδερώστρα που έβγαινε από τον τοίχο. Ο Κάρτερ ήταν πιο ψηλός και βαρύτες, οπότε πήρε αυτός το κανονικό κρεβάτι κι εγώ τη σιδερώστρα. Δε με ένοιαζε. Αφού είχα περάσει τη μέρα σερφάροντας και πουλώντας εγκυκλοπαίδειες και το βράδυ ξενυχτώντας στα τοπικά μπαρ, θα μπορούσα να κοιμηθώ ακόμα και σε αναμιμένα κάρβουνα. Το νοίκι ήταν εκατό δολάρια τον μήνα και το πληρώναμε μισό μισό.

Η ζωή ήταν γλυκιά. Η ζωή ήταν παράδεισος. Μόνο που υπήρχε ένα μικρό πρόβλημα. Δεν μπορούσα να πουλήσω εγκυκλοπαίδειες.

Δεν μπορούσα να πουλήσω εγκυκλοπαίδειες ούτε για να σώσω τη ζωή μου. Είχα την αίσθηση πως όσο μεγαλύτερα, τόσο πιο ντροπαλός γινόμουν, και η τρομερή αμηχανία μου συχνά έκανε τους άλλους να αισθάνονται άσχημα. Έτσι, μου ήταν δύσκολο να πουλήσω οτιδήποτε, αλλά το να πουλήσω εγκυκλοπαίδειες, που στη Χαβάη είχαν τόση ζήτηση όση και τα κουνούπια και οι ξένοι, ήταν πραγματική δοκιμασία. Όσο επιδέξια ή επίμονα κι αν κατάφερα να αραιδιάσω τις φράσεις-κλειδιά που μας είχαν μάθει να λέμε απνευστί στη σύντομη εκπαίδευσή μας («Θα λέτε στον κόσμο ότι δεν πουλάτε εγκυκλοπαίδειες, πουλάτε μια Τεράστια Συλλογή Ανθρώπινης Γνώσης... τις Απαντήσεις στα Ερωτήματα της Ζωής!»), πάντα έπαιρνα την ίδια απάντηση.

Πάρε δρόμο, μικρέ.

Η συστολή μου με έκανε να μην μπορώ να πουλήσω εγκυκλοπαίδειες και επιπλέον η φύση μου με έκανε να σιχαίνομαι ακόμα και την προσπάθεια. Δεν άντεχα τις μεγάλες δόσεις απόρριψης. Το ήξερα αυτό για τον εαυτό μου από την πρώτη μου χρονιά στο γυμνάσιο, όταν δεν έγινα δεκτός στην ομάδα του μπέιζμπολ. Ήταν μια μικρή αναποδιά σε γενικές γραμμές, αλλά την πήρα βαριά. Ήταν η πρώτη φορά που συνειδητοποιούσα πραγματικά ότι σ' αυτό τον κόσμο δε μας συμπαθούν ούτε μας δέχονται όλοι, ότι συχνά μας παραμερίζουν ακριβώς τη στιγμή που θέλουμε να γίνουμε αποδεκτοί.

Δε θα την ξεχάσω ποτέ εκείνη τη μέρα. Επέστρεψα στο σπίτι σέρνοντας το ρόπαλο του μπέιζμπολ στο πεζοδρόμιο και κλείστηκα στο δωμάτιό μου, όπου κλαιγόμουν γύρω στις δύο εβδομάδες, ώσπου κάποια στιγμή εμφανίστηκε η μητέρα μου δίπλα στο κρεβάτι μου, λέγοντάς μου: «Αρκετά».

Μου είπε να δοκιμάσω κάτι άλλο. «Σαν τι;» ρώτησα, με τη μούρη χωμένη στο μαξιλάρι. «Γιατί δε δοκιμάζεις τον στίβο;» μου πρότεινε. «Τον στίβο;» είπα. «Ναι, Μπακ. Τρέχεις γρήγορα». «Αλήθεια;» ρώτησα και ανακάθισα.

Έτσι, δοκίμασα τον στίβο. Και ανακάλυψα πως όντως έτρεχα γρήγορα. Και κανένας δεν μπορούσε να το αμφισβητήσει αυτό.

Παράτησα λοιπόν τις εγκυκλοπαίδειες και τις συνεχείς απορρίψεις που αντιμετώπιζα και στράφηκα πάλι στις αγγελίες. Σύντομα είδα μια μικρή αγ-

γελία μέσα σε χοντρό μαύρο πλαίσιο. Ζητούνται πωλητές χρηματιστηριακών προϊόντων. Σκέφτηκα ότι θα τα κατάφερνα καλύτερα σε κάτι τέτοιο. Σε τελική ανάλυση, είχα μεταπτυχιακό στη διοίκηση επιχειρήσεων. Και προτού φύγω για το ταξίδι, είχα κάνει μια πολύ καλή συνέντευξη με τον Ντιν Γούιτερ.

Έκανα μια μικρή έρευνα και ανακάλυψα πως αυτή η δουλειά είχε δύο πλεονεκτήματα. Πρώτον, η εταιρεία ήταν η Investors Overseas Services, που ανήκε στον Μπέρναρντ Κόρνφελντ, έναν από τους πιο επιτυχημένους επιχειρηματίες της δεκαετίας του 1960. Δεύτερον, τα γραφεία ήταν στον τελευταίο όροφο ενός υπέροχου πύργου γραφείων στην παραλία. Εξάμετρα παράθυρα που έβλεπαν σ' εκείνη τη γαλαζοπράσινη θάλασσα. Μου άρεσαν αυτά τα δύο, κι αυτό με έκανε να πιέσω πολύ τα πράγματα στη συνέντευξη. Με κάποιον άγνωστο τρόπο, αφού επί μήνες δεν είχα καταφέρει να πείσω κανέναν να αγοράσει εγκυκλοπαίδειες, έπεισα την ομάδα του Κόρνφελντ να με προσλάβει.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ του Κόρνφελντ ως επιχειρηματία σε συνδυασμό με κείνη τη μαγευτική θέα με βοηθούσαν τις περισσότερες μέρες να ξεχνάω πως η εταιρεία δεν ήταν τίποτα παραπάνω από ένα δωμάτιο γεμάτο πλασιέ μετοχών που δούλευαν από το τηλέφωνο. Ο Κόρνφελντ ήταν διαβόητος για το γεγονός ότι ρωτούσε τους υπαλλήλους του αν θέλουν *ειλικρινά* να γίνουν πλούσιοι, και κάθε μέρα καμιά δεκαριά επιθετικοί νεαροί προσπαθούσαν να αποδείξουν ότι ναι, το ήθελαν *ειλικρινά*. Άρπαζαν τα τηλέφωνα ορμητικοί, ασυγκράτητοι, τηλεφωνούσαν απροειδοποίητα σε πιθανούς πελάτες και προσπαθούσαν απεγνωσμένα να κλείσουν μαζί τους ραντεβού για να μιλήσουν πρόσωπο με πρόσωπο.

Προσωπικά δεν ήξερα να μιλάω πειστικά. Αλλά γνώριζα από οικονομικά και ήξερα το προϊόν. Ήταν τα Αμοιβαία Κεφάλαια Ντρέιφους. Επιπλέον ήξερα να λέω την αλήθεια, κι αυτό φάνηκε να αρέσει στον κόσμο. Κατάφερα γρήγορα να κλείσω μερικές συναντήσεις και να κάνω μερικές πωλήσεις. Μέσα σε μία εβδομάδα είχα κερδίσει από τις προμήθειες αρκετά ώστε να πληρώσω το μερίδιό μου από το νοίκι για τους επόμενους έξι μήνες και να μου μείνουν μπόλικο ακόμα για το κερί της σανίδας του σέρφινγκ.

Το μεγαλύτερο μέρος του διαθέσιμου εισοδήματός μου πήγαινε σε διάφορα καταγώγια κατά μήκος της παραλίας. Οι τουρίστες συνήθως κυκλοφορούσαν στα πολυτελή ξενοδοχεία, εκείνα που είχαν ονόματα σαν ψαλμωδίες –*Μοάνα, Χαλεκουλάνι*– αλλά ο Κάρτερ κι εγώ προτιμούσαμε τα καταγώγια. Καθόμασταν με τους παραλιόβιους και τους σερφάκηδες, τους αναζητητές

και τους απατεώνες και καμαρώναμε για το μεγάλο μας πλεονέκτημα: ότι ζούσαμε στη Χαβάη. Εκείνοι οι φουκαράδες, τα κοροίδια στην πατρίδα, λέγαμε. Εκείνοι οι καημένοι οι βλάκες που ζουν υποβατώντας την ανιαρή ζωή τους, φορώντας ένα κάρο ρούχα για το κρύο και τη βροχή. Γιατί δεν μπορούν να είναι σαν εμάς; Γιατί δεν μπορούν να αδράξουν τη μέρα;

Η αίσθηση του *carpe diem* εντεινόταν από το γεγονός ότι ο κόσμος πλησίαζε στο τέλος του. Επί εβδομάδες τα πράγματα οδηγούνταν σε μια πυρηνική αναμέτρηση με τους Σοβιετικούς, που είχαν τρεις ντουζίνες πυραύλους στην Κούβα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες ήθελαν να φύγουν οι πύραυλοι, και οι δύο πλευρές είχαν κάνει την τελική προσφορά τους. Οι διαπραγματεύσεις είχαν τελειώσει, και ο Τρίτος Παγκόσμιος Πόλεμος θα άρχιζε από στιγμή σε στιγμή. Σύμφωνα με τις εφημερίδες, θα ξεκινούσε να βρέχει πυραύλους σήμερα. Ή αύριο το αργότερο. Ο κόσμος ήταν η Πομπηία, και το ηφαίστειο είχε αρχίσει κιόλας να φτύνει καπνούς. Πάντως στα καταγώγια όλοι συμφωνούσαν πως όταν η ανθρωπότητα θα αφανιζόταν, η Χαβάη θα ήταν ένα καλό μέρος για να παρακολουθήσει κανείς τα σύννεφα-μανιτάκια να υψώνονται στον ουρανό. Πολιτισμέ, *αλόχα*.

Αλλά, ω του θαύματος, ο κόσμος τη γλίτωσε. Η κρίση πέρασε. Ήταν λες και ο ουρανός αναστέναξε με ανακούφιση και ο αέρας έγινε ξαφνικά πιο καθαρός, πιο ήρεμος. Ακολούθησε ένα τέλειο χαβανέζικο φθινόπωρο. Μέρους ικανοποίησης, σχεδόν μακαριότητας.

Μετά, όμως, με κυριέψε μια βαθιά ένταση. Ένα βράδυ άφησα την μπίρα μου στο μπαρ και γύρισα στον Κάρτερ. «Νομίζω πως ίσως ήρθε η ώρα να φύγουμε από τη Σάνγκρι-Λα», δήλωσα.

Δεν είπα τίποτα παραπάνω. Δε θεώρησα ότι χρειαζόταν. Προφανώς ήταν ώρα να επιστρέψουμε στο αρχικό Σχέδιο. Ο Κάρτερ, όμως, συνοφρυώθηκε κι έτριψε το πιγούνι του. «Τι να σου πω, Μπακ... Δεν ξέρω».

Είχε γνωρίσει μια κοπέλα. Μια όμορφη Χαβανέζα εφηβικής ηλικίας με πανύψηλα πόδια και κατάμαυρα μάτια, σαν εκείνες τις κοπέλες που είχαν υποδεχτεί το αεροπλάνο μας στον ερχομό, σαν εκείνες που ονειρευόμουν να βρω κι εγώ, αλλά δε θα έβρισκα ποτέ. Ήθελε να μείνει κι άλλο. Και πώς μπορούσα να διαφωνήσω;

Του είπα ότι καταλάβαινα. Αλλά είχα πάθει καθίζηση. Έφυγα από το μπαρ και πήγα μια μεγάλη βόλτα στην παραλία. Τέλος παιχνιδιού, σκέφτηκα.

Το τελευταίο πράγμα που ήθελα ήταν να μαζέψω τα πράγματά μου και να γυρίσω στο Όρεγκον. Αλλά ούτε και μπορούσα να με φανταστώ να ταξιδεύω σε όλο τον κόσμο μόνος. Γύρισε στο σπίτι σου, μου είπε μια αμυδρή εσωτερική φωνή. Βρες μια φυσιολογική δουλειά. Γίνε ένας φυσιολογικός άνθρωπος.

Μετά άκουσα μιαν άλλη αμυδρή φωνή, εξίσου εμφατική. Όχι, μη γυρίσεις στο σπίτι σου. Συνέχισε. Μη σταματάς.

Την επόμενη μέρα ενημέρωσα την Investors Overseas Services ότι θα σταματούσα σε δύο εβδομάδες. «Κρίμα, Μπακ...» μου είπε ένα από τα αφεντικά. «Είχες μέλλον ως πωλητής». «Θεός φυλάξοι...» μουρμούρισα.

Εκείνο το απόγευμα πήγα σ' ένα ταξιδιωτικό πρακτορείο λίγο πιο κάτω στον δρόμο και αγόρασα ένα ανοιχτό αεροπορικό εισιτήριο που ίσχυε για έναν χρόνο για οποιαδήποτε αεροπορική εταιρεία που πήγαινε οπουδήποτε. Κάτι σαν Κάρτα EuRail για τον ουρανό. Τη Μέρα των Ευχαριστιών του 1962 φορτώθηκα το σακίδιο μου κι έσφιξα το χέρι του Κάρτερ. «Μπακ», μου είπε, «κοίτα να έχεις τον νου σου».

ΠΡΟΤΟΥ ΑΠΟΓΕΙΩΘΟΥΜΕ, Ο πιλότος απευθύνθηκε στους επιβάτες σε γρήγορα γιαπωνέζικα, κι εγώ άρχισα να ιδρώνω. Κοίταξα από το παράθυρο τον κατακόκκινο κύκλο στο φτερό του αεροπλάνου. Η γιαγιά Χάτφιλντ είχε δίκιο, σκέφτηκα. Πριν από λίγο είχαμε πόλεμο με αυτούς τους τύπους. Το νησί Κορέγκιντορ, η Πορεία Θανάτου του Μπατάαν, ο Βιασμός της Νανκίνγκ... Και τώρα εγώ πήγαινα εκεί για κάποιο ανόητο Σχέδιο;

Τρελή Ιδέα; Ίσως τελικά ήμουν *όντως* τρελός.

Αλλά ακόμα κι αν ήμουν, ήταν πια πολύ αργά για να πάω σε ψυχίατρο. Το αεροπλάνο απογειώθηκε μουγκρίζοντας και πέρασε πάνω από τις λευκές παραλίες της Χαβάης. Κοίταξα κάτω τα τεράστια ηφαίστεια, που γίνονταν όλο και πιο μικρά. Δεν υπήρχε επιστροφή.

Επειδή ήταν η Μέρα των Ευχαριστιών, το γεύμα στο αεροπλάνο ήταν γαλοπούλα με γέμιση και σάλτσα κράνμπερι. Επειδή πηγαίναμε στην Ιαπωνία, υπήρχε επίσης ωμός τόνος, σούπα μίσο και ζεστό σάκε. Τα έφαγα όλα, ενώ διάβαζα τα βιβλία τσέπης που είχα στριμώξει στο σακίδιο μου. *Ο φύλακας στη σίκαλη και Γυμνό γεύμα*. Ταυτίστηκα με τον Χόλντεν Κόλφιλντ, τον εσωστρεφή έφηβο που αναζητούσε τη θέση του στον κόσμο, αλλά ο Μπάροουζ μου ήταν εντελώς ακατανόητος. *Ο έμπορος ναρκωτικών δεν πουλάει το προϊόν του στον καταναλωτή, πουλάει τον καταναλωτή στο προϊόν του*.

Αυτό παραπήγαινε για τα γούστα μου. Έπεσα σε βαθύ ύπνο. Όταν ξύπνησα, το αεροπλάνο κατέβαινε γοργά. Από κάτω απλωνόταν ένα απίστευτα φαινό Τόκιο. Ιδιαίτερα η περιοχή της Γκίνζα έμοιαζε με χριστουγεννιάτικο δέντρο.

Αλλά στη διαδρομή με το ταξί έως το ξενοδοχείο είδα μόνο σκοτάδι. Τεράστιες περιοχές της πόλης ήταν κατάμαυρες σαν μελάνι. «Ο πόλεμος», είπε ο ταξιτζής. «Πολλά κτίρια ακόμα βομβαρδισμένα».

Το μισό Τόκιο είχε καταστραφεί από τους αμερικανικούς βομβαρδισμούς. Το καλοκαίρι του 1944, σε μια σειρά αποστολών που κράτησαν αρκετές νύχτες, διαδοχικά κύματα βομβαρδιστικών B-29 –τα λεγόμενα Ιπτάμενα Φρούρια– έριξαν 340 τόνους βομβών, οι περισσότερες από αυτές εμπρηστικές. Το Τόκιο είναι μια από τις παλιότερες πόλεις του κόσμου, και τα πιο πολλά σπίτια ήταν ξύλινα, οπότε οι βόμβες προκάλεσαν πυρίνη λαίλαπα. Περίπου τρακόσιες χιλιάδες άνθρωποι κήκαν ζωντανοί ακαριαία – τετραπλάσιοι από κείνους που σκοτώθηκαν στη Χιροσίμα. Παραπάνω από ένα εκατομμύριο έπαθαν φρικτά εγκαύματα. Και σχεδόν το ογδόντα τοις εκατό των κτιρίων αφανίστηκαν. Επί μεγάλα διαστήματα της διαδρομής ο οδηγός κι εγώ δε μιλούσαμε. Δεν υπήρχε τίποτα να πούμε.

Τελικά σταματήσαμε στη διεύθυνση που είχα γράψει στο σημειωματάριό μου. Ήταν μια άθλια πανσιόν. Χειρότερη και από άθλια. Είχα κάνει την κράτηση μέσω της American Express, χωρίς καμία πληροφορία. Μεγάλο λάθος, όπως έβλεπα τώρα. Διέσχισα το μισοκατεστραμμένο πεζοδρόμιο και πήγα σ' ένα κτίσμα που έδειχνε σχεδόν ετοιμόρροπο.

Μια ηλικιωμένη Γιαπωνέζα πίσω από τη ρεσεψιόν υποκλίθηκε. Κατόπιν συνειδητοποίησα ότι δεν υποκλινόταν. Ήταν καμπουριασμένη από τα γηρατειά, σαν δέντρο που έχει περάσει πολλές θύελλες. Με οδήγησε αργά στο δωμάτιό μου, που θύμιζε περισσότερο κουτί. Ένα στρώμα τατάμι, ένα τραπέζι που έγερνε και τίποτε άλλο. Δε με ένοιαζε. Σχεδόν δεν πρόσεξα ότι το τατάμι ήταν λεπτό σαν τσιγαρόχαρτο. Υποκλίθηκα στη σκυφτή γυναίκα και την καληνύχτισα. *Ογιάσουμι νασάι*. Κουλουριάστηκα στο τατάμι και με πήρε ένας βαθύς ύπνος.

ΕΠΕΙΤΑ ΑΠΟ ΜΕΡΙΚΕΣ ώρες ξύπνησα σ' ένα δωμάτιο πλημμυρισμένο από φως. Πήγα μπουσουλώντας στο παράθυρο. Φαίνεται πως ήμουν σε κάποια βιομηχανική περιοχή στις παρυφές της πόλης. Ήταν γεμάτη αποβάθρες και εργοστάσια και πρέπει να ήταν ένας από τους κύριους στόχους των B-29. Όπου κοιτούσα, έβλεπα την καταστροφή. Κτίρια με ρωγμές, μισογκρεμισμένα. Διαδοχικά τετράγωνα ισοπεδωμένα, αφανισμένα.

Ευτυχώς, ο πατέρας μου είχε κάποιους γνωστούς στο Τόκιο, ανάμεσά τους και μερικούς Αμερικανούς που δούλευαν στη United Press International. Πήγα εκεί με ταξί και με υποδέχτηκαν σαν να ήμουν συγγενής τους. Μου σέρβιραν καφέ και πρωινό, κι όταν τους είπα πού κοιμήθηκα, έβαλαν τα γέλια. Μου έκλεισαν δωμάτιο σ' ένα καλό, καθαρό ξενοδοχείο. Ύστερα μου έγγραφαν τα ονόματα μερικών καλών εστιατορίων, όπου μπορούσα να πάω για φαγητό.

Τι στην ευχή κάνεις στο Τόκιο; Τους εξήγησα πως έκανα τον γύρο του κόσμου. Μετά ανέφερα την Τρελή Ιδέα μου. «Για φαντάσου», είπαν κι έκαναν μια μικρή γκριμάτσα του τύπου «Ω Θεέ μου», υψώνοντας το βλέμμα προς το ταβάνι. Μου μίλησαν για δύο Αμερικανούς πρώην στρατιώτες που είχαν ένα μηνιαίο περιοδικό, το *Importer*. «Μίλα με τα παιδιά του *Importer*», μου είπαν, «προτού κάνεις κάτι βιαστικό».

Τους υποσχέθηκα ότι θα το κάνω. Πρώτα, όμως, ήθελα να δω την πόλη.

Με τον τουριστικό οδηγό και μια κάμερα-κουτί Minolta στο χέρι, αναζήτησα τα λίγα αξιοθέατα που είχαν επιζήσει από τον πόλεμο, τους παλιότερους ναούς και ιερούς χώρους. Πέρασα ώρες καθισμένος σε παγκάκια σε περιτοιχισμένους κήπους, διαβάζοντας για τις κύριες θρησκείες της Ιαπωνίας, τον βουδισμό και τον σιντοϊσμό. Εντυπωσιάστηκα με την έννοια του *κένσο* ή *σατόρι* – τη φώτιση που έρχεται αστραπιαία, σαν μια εκτυφλωτική λάμψη. Κάτι σαν το φλας της Minolta. Μου άρεσε αυτό. Ήθελα να το ζήσω.

Πρώτα, όμως, έπρεπε να αλλάξω τον τρόπο σκέψης μου. Σκεφτόμουν γραμμικά, και σύμφωνα με το Ζεν, η γραμμική σκέψη δεν είναι παρά μια αυταπάτη, μια από τις πολλές που μας κάνουν δυστυχημένους. Η πραγματικότητα είναι μη γραμμική, λέει το Ζεν. Δεν υπάρχει μέλλον, δεν υπάρχει παρελθόν. Όλα υπάρχουν στο τώρα.

Σε όλες τις θρησκείες ο εαυτός είναι το εμπόδιο, ο εχθρός. Κι όμως, το Ζεν δηλώνει καθαρά πως ο εαυτός δεν υπάρχει. Ο εαυτός είναι μια ψευδαίσθηση, ένα όνειρο πυρετού, και η πεισματική μας πίστη στην ύπαρξή του δε σπαταλάει απλώς τη ζωή μας, τη μικραίνει κιόλας. Ο εαυτός είναι ένα ξεδιάντροπο ψέμα που λέμε στον εαυτό μας καθημερινά, και για να βρούμε την ευτυχία, πρέπει να αντιληφθούμε αυτό το ψέμα, να το καταρρίψουμε. *Μελετάω τον εαυτό*, είπε ο Ντόγκεν, Ζεν δάσκαλος του δέκατου τρίτου αιώνα, *σημαίνει ξεχνάω τον εαυτό*. Η εσωτερική φωνή και οι εξωτερικές φωνές είναι όλα το ίδιο. Δεν υπάρχουν διαχωριστικές γραμμές.

Ιδιαίτερα στον ανταγωνισμό. Η νίκη, λέει το Ζεν, έρχεται όταν ξεχνάμε τον εαυτό και τον αντίπαλο, που δεν είναι παρά τα δύο μισά ενός όλου. Στο Ζεν και στην τέχνη της τοξοβολίας περιγράφονται όλα με κρυστάλλινη διαύγεια. *Η τελειότητα στην τέχνη της ξιφομαχίας επιτυγχάνεται... όταν η καρδιά δεν ταράζεται πια από σκέψεις για το Εγώ και το Εσύ, για τον αντίπαλο και το ξίφος του, για το δικό σου ξίφος και το πώς θα το χειριστείς... Όλα είναι κενό: ο δικός σου εαυτός, το ξίφος που αστράφτει και τα χέρια που το χειρίζονται. Ακόμα και η σκέψη του κενού δεν υπάρχει πια.*

Με το μυαλό μου να γυρίζει, αποφάσισα να κάνω ένα διάλειμμα, να επισκεφθώ ένα αξιοθέατο που δεν ήταν καθόλου Ζεν, που, αντίθετα, ήταν το

πιο αντι-Ζεν μέρος σε όλη την Ιαπωνία, έναν χώρο όπου οι άνθρωποι εστιάζουν στον εαυτό και μόνο στον εαυτό – το Χρηματιστήριο του Τόκιο ή «Τόσο». Στεγαζόταν σ' ένα μαρμάρινο κτίριο ρομανικού ρυθμού με μεγάλους αρχαιοελληνικούς κίονες και από το απέναντι πεζοδρόμιο θύμιζε συντηρητική τράπεζα σε κάποια ήσυχη πόλη του Κάνσας. Μέσα, όμως, επικρατούσε πανδαιμόνιο. Εκατοντάδες Ιάπωνες κουνούσαν τα χέρια τους, τραβούσαν τα μαλλιά τους, ούρλιαζαν. Μια ακόμα πιο άπληστη εκδοχή της κατάστασης στην εταιρεία του Κόρνφελντ.

Δεν μπορούσα να πάρω τα μάτια μου από το θέαμα. Παρακολουθούσα άπληστα και ρωτούσα τον εαυτό μου: αυτό είναι λοιπόν; Σοβαρά; Εκτιμώ το χρήμα όσο ο οποιοσδήποτε, αλλά ήθελα πολύ περισσότερα πράγματα στη ζωή μου.

Μετά το Τόσο χρειαζόμουν γαλήνη. Πήγα βαθιά στη σιωπηλή καρδιά της πόλης, στον κήπο του Μείτζι, αυτοκράτορα του δέκατου ένατου αιώνα, όπου θεωρείται ότι υπάρχει τεράστια πνευματική ενέργεια. Κάθισα στοχαστικά, γεμάτος ευλάβεια, κάτω από δέντρα γκίνγκο, που λικνίζονταν από την αύρα, δίπλα σε μια υπέροχη πύλη τόρι. Διάβασα στον τουριστικό οδηγό πως η πύλη τόρι συνήθως είναι μια δίοδος προς ιερά μέρη, κι έτσι απόλαυσα την ιερότητα, τη γαλήνη, προσπαθώντας να τα απορροφήσω μέσα μου.

Το επόμενο πρωί έδεσα τα αθλητικά παπούτσια μου και πήγα για τρέξιμο στο Τσουκίτζι, τη μεγαλύτερη ιχθυαγορά του κόσμου. Ήταν σαν το Τόσο, αλλά με γαρίδες αντί για μετοχές. Είδα ηλικιωμένους ψαράδες να απλώνουν την ψαριά τους σε ξύλινα καροτσάκια και να παζαρεύουν με ηλιοκαμένους εμπόρους. Εκείνο το βράδυ πήρα ένα λεωφορείο και πήγα στην περιοχή των λιμνών, στα βόρεια των βουνών Χακόνε, μια περιοχή που έχει εμπνεύσει πολλούς από τους μεγάλους Ζεν ποιητές. *Δεν μπορείς να ταξιδέψεις στο μονοπάτι παρά μόνο αν γίνεις εσύ ο ίδιος το μονοπάτι*, είπε ο Βούδας, και στάθηκα με δέος μπροστά σ' ένα μονοπάτι που ανέβαινε φιδωτό από τις υαλώδεις λίμνες στο νεφοσκεπές όρος Φούτζι, ένα τέλειο χιονισμένο τρίγωνο που μου φαινόταν πανομοιότυπο με το όρος Χουντ στην πατρίδα. Οι Ιάπωνες πιστεύουν ότι η αναρρίχηση στο Φούτζι είναι μια μυστικιστική εμπειρία, μια τελετουργική πράξη εορτασμού, και με πλημμύρισε μια επιθυμία να το ανέβω εκείνη τη στιγμή. Ήθελα να φτάσω στα σύννεφα. Αποφάσισα να περιμείνω, όμως. Θα ξαναγύριζα όταν θα είχα κάτι να γιορτάσω.

ΕΠΕΣΤΡΕΨΑ ΣΤΟ ΤΟΚΙΟ και πήγα στο *Importer*. Οι δύο πρώην στρατιώτες, μυώδεις, με χοντρούς λαιμούς, πνιγμένοι στη δουλειά, με κοίταξαν και για

μια στιγμή μού φάνηκε ότι θα με έβριζαν επειδή τους ενοχλώ και σπαταλώ τον χρόνο τους. Αλλά μέσα σε μερικά λεπτά το άγριο ύφος τους χάθηκε και με αντιμετώπισαν ζεστά, φιλικά, χαρούμενοι που έβλεπαν έναν συμπατριώτη τους. Μιλήσαμε κυρίως για σπορ. Απίστευτο να τα κερδίσουν πάλι όλα οι Yankees, ε; Κι αυτός ο Γουίλι Μείζ; Δεν υπάρχει καλύτερος. Μάλιστα, κύριε, δεν υπάρχει κανένας καλύτερος.

Μετά μου είπαν την ιστορία τους.

Απ' όλους τους Αμερικανούς που γνώριζα, ήταν οι μόνοι που αγαπούσαν την Ιαπωνία. Είχαν τοποθετηθεί εκεί κατά την Κατοχή και μαγεύτηκαν από την κουλτούρα, το φαγητό, τις γυναίκες, κι έτσι, όταν τέλειωσε η θητεία τους, δεν ήθελαν να φύγουν. Έφτιαξαν ένα περιοδικό για εισαγωγές σε μια εποχή που κανένας δεν ενδιαφερόταν να εισαγάγει τίποτε από την Ιαπωνία και κατάφεραν να το κρατήσουν σε λειτουργία επί δεκαεφτά χρόνια.

Τους μίλησα για την Τρελή Ιδέα μου και με άκουσαν με κάποιο ενδιαφέρον. Έφτιαξαν καφέ και με κάλεσαν να καθίσω. Υπήρχε καμιά συγκεκριμένη μάρκα γιαπωνέζικων παπουτσιών που σκεφτόμουν να κάνω εισαγωγή στην Αμερική; με ρώτησαν.

Τους είπα ότι μου άρεσαν τα Tiger, μια εξαιρετική μάρκα που κατασκευάζονται από την Onitsuka Co. στο Κόμπε, τη μεγαλύτερη πόλη της νότιας Ιαπωνίας.

«Ναι, ναι, τα έχουμε δει», αποκρίθηκαν.

Τους είπα ότι σκεφτόμουν να πάω εκεί και να συναντηθώ με τους ανθρώπους της Onitsuka πρόσωπο με πρόσωπο.

Τότε, μου είπαν οι δύο απόστρατοι, πρέπει να μάθεις μερικά πράγματα για τις επιχειρηματικές συναλλαγές με τους Ιάπωνες.

«Το κλειδί», μου συνέστησαν, «είναι να μη γίνεις φορτικός. Μη φερθείς σαν τον τυπικό μαλάκα Αμερικανό, τον τυπικό γκαϊτζίν, που είναι αγενής, επιδεικτικός, επιθετικός και δεν καταλαβαίνει από όχι. Οι Ιάπωνες δεν αντιδρούν καλά στους επίμονους πωλητές. Οι διαπραγματεύσεις εδώ είναι ήπιες, έμμεσες. Κοίτα πόσο καιρό χρειάστηκαν οι Αμερικανοί και οι Ρώσοι για να πείσουν τον Χιροχίτο να παραδοθεί. Και ακόμα κι όταν παραδόθηκε, όταν η χώρα του μετατράπηκε σ' έναν σωρό στάχτες, τι είπε στον λαό του; “Η πολεμική κατάσταση δεν εξελίχθηκε προς όφελος της Ιαπωνίας”. Είναι μια κουλτούρα έμμεσων ενεργειών. Κανένας δε σου λέει όχι ξεκάθαρα. Μιλούν κυκλικά, με προτάσεις που δεν έχουν ξεκάθαρο υποκείμενο και αντικείμενο. Μην αποθαρρυνθείς, αλλά επίσης μη γίνεις αλαζονικός. Μπορεί να φύγεις από το γραφείο κάποιου νομίζοντας ότι τα έκανες θάλασσα, όταν στην πραγματικότητα είναι έτοιμος να κλείσει συμφωνία μαζί σου. Μπορεί να φύ-

γεις νομίζοντας ότι έκλεισες τη συμφωνία, ενώ στην πραγματικότητα σ' έχει μόλις απορρίψει. *Δεν ξέρεις ποτέ».*

Συνοφρωθήκα. Ακόμα και υπό τις καλύτερες συνθήκες, δεν ήμουν καλός στις διαπραγματεύσεις. Και τώρα έπρεπε να διαπραγματευτώ μέσα σε μια αίθουσα με καθρέφτες, όπου τίποτα δεν είναι όπως φαίνεται; Όπου δεν ισχύουν οι φυσιολογικοί κανόνες;

Αυτό το δυσνόητο φροντιστήριο κράτησε μία ώρα, κι όταν τέλειωσε, έσφιξα τα χέρια των δύο απόστρατων και τους αποχαιρέτησα. Νιώθοντας ξαφνικά ότι δεν μπορούσα να περιμένω άλλο, ότι έπρεπε να κινηθώ γρήγορα, όσο τα λόγια τους ήταν νωπά στη μνήμη μου, έτρεξα πίσω στο ξενοδοχείο μου, έριξα τα πράγματά μου στη μικρή βαλίτσα και στο σακίδιό μου και τηλεφώνησα στην Onitsuka για να κλείσω ραντεβού.

Αργότερα εκείνο το απόγευμα πήρα ένα τρένο για τον νότο.

Η ΙΑΠΩΝΙΑ ΦΗΜΙΖΕΤΑΙ για την άψογη τάξη και την τρομερή καθαριότητά της. Η γιαπωνέζικη λογοτεχνία, η φιλοσοφία, τα ρούχα, η οικιακή ζωή είναι όλα απίστευτα καθαρά και λιτά. Μινιμαλιστικά. *Μην περιμένεις τίποτα, μην επιδιώκεις τίποτα, μην αρπάζεις τίποτα.* Οι σίχιοι των αθάνατων Ιαπώνων ποιητών φαντάζουν να έχουν γυαλιστεί τόσο πολύ, ώστε λάμπουν σαν λεπίδα σπαθιού των σαμουράι ή σαν τις πέτρες ενός ρυακιού στα βουνά. Ασπιλοι.

Γιατί λοιπόν, αναρωτήθηκα τότε, αυτό το τρένο για το Κόμπε είναι τόσο βρόμικο;

Τα πατώματα ήταν γεμάτα εφημερίδες και αποτίγαρα. Τα καθίσματα ήταν γεμάτα φλούδες πορτοκάλι και πεταγμένες εφημερίδες. Και, το χειρότερο, όλα τα βαγόνια ήταν γεμάτα κόσμο. Καλά καλά δεν υπήρχε χώρος ούτε για όρθιους.

Βρήκα μια χειρολαβή δίπλα σ' ένα παράθυρο και κρεμόμουν από κει επί επτά ώρες καθώς το τρένο τρανταζόταν και προσπερνούσε αργά μακρινά χωριά και φάρμες όχι μεγαλύτερες από την πίσω αυλή ενός μέσου σπιτιού στο Πόρτλαντ. Το ταξίδι ήταν μεγάλο, αλλά δεν εξαντλήθηκαν ούτε τα πόδια μου ούτε η υπομονή μου. Σε όλη τη διαδρομή σκεφτόμουν και ξανασκεφτόμουν το φροντιστήριο που μου είχαν κάνει οι δύο απόστρατοι.

Όταν έφτασα, έπιασα ένα μικρό δωμάτιο σε μια φτηνή *ριοκάν*, μια γιαπωνέζικη πανσιόν. Το ραντεβού μου στην Onitsuka ήταν νωρίς το επόμενο πρωί, οπότε ξάπλωσα αμέσως να κοιμηθώ. Αλλά είχα μεγάλη έξαψη και ήταν αδύνατο. Γύριζα πάνω στο τατάμι σχεδόν όλη τη νύχτα και τελικά τα χαράματα σηκώθηκα κουρασμένος και κοίταξα το κοκαλιάρικο νυσταγμένο εί-

δωλό μου στον καθρέφτη. Ξυρίστηκα, φόρεσα το πράσινο κοστούμι μου από την Brooks Brothers κι έκανα ένα μικρό ψηστήρι στον εαυτό μου.

Είσαι ικανός. Είσαι σίγουρος. Μπορείς να το κάνεις.

ΜΠΟΡΕΙΣ να το κάνεις.

Και μετά πήγα σε λάθος μέρος.

Εμφανίστηκα στην έκθεση της Onitsuka, όταν στην πραγματικότητα με περιμέναν στο εργοστάσιο της εταιρείας – που ήταν στην άλλη άκρη της πόλης. Κάλεσα ένα ταξί κι έσπευσα στο εργοστάσιο αλαφιασμένος, φτάνοντας με μισή ώρα καθυστέρηση. Παρ’ όλα αυτά, τέσσερα στελέχη της εταιρείας με περίμεναν ατάραχα στην είσοδο. Υποκλίθηκα. Υποκλίθηκα. Ο ένας βγήκε μπροστά. Είπε ότι λεγόταν Κεν Μιγιαζάκι και ήθελε να με ξεναγήσει στο κτίριο.

Ήταν το πρώτο εργοστάσιο παπουτσιών που έβλεπα. Τα πάντα ήταν ενδιαφέροντα – ή και μουσικά ακόμα. Κάθε φορά που φτιαχνόταν ένα παπούτσι, το μεταλλικό καλαπόδι έπεφτε στο δάπεδο με ένα αργυρόχο κουνούνισμα, ένα μελωδικό ΓΚΛΙΝ-γκλον. Κάθε μερικά δευτερόλεπτα ΓΚΛΙΝ-γκλον, ΓΚΛΙΝ-γκλον, ένα κοντσέρτο παπουτσιών. Απ’ ό,τι έβλεπα, άρεσε και στα στελέχη της εταιρείας. Χαμογέλασαν σε μένα και ο ένας στον άλλο.

Περάσαμε μέσα από το λογιστήριο. Όλοι μέσα στο δωμάτιο, άντρες και γυναίκες, τινάχτηκαν από τις καρτέλες τους και υποκλίθηκαν ομαδικά, μια κίνηση κέι, σεβασμού για τον Αμερικανό μεγιστάνα. Δεν ήξερα πώς να απαντήσω στο κέι τους. Να υποκλιθώ ή να μην υποκλιθώ; Αυτή είναι πάντα η απορία στην Ιαπωνία. Τους κοίταξα με ένα χλωμό χαμόγελο, έκανα μια μισοϋπόκλιση και συνέχισα.

Τα στελέχη μου είπαν ότι κατασκεύαζαν δεκαπέντε χιλιάδες ζευγάρια παπούτσια τον μήνα. «Έντυπωσιακό», αποκρίθηκα, χωρίς να ξέρω αν ήταν πολλά ή λίγα. Με οδήγησαν σε μια αίθουσα συσκέψεων και μου έδειξαν το κάθισμα στην κορυφή ενός μακρόστενου καμπυλωτού τραπέζιου. «Κύριε Νάιτ», είτε κάποιος, «εδώ».

Η θέση του επίτιμου καλεσμένου. Πάλι κέι. Κάθισαν κι αυτοί γύρω από το τραπέζι, έστρωσαν τις γραβάτες τους και με κοίταξαν. Η στιγμή της αλήθειας είχε φτάσει.

Είχα προβάρει τη σκηνή νοερά πάρα πολλές φορές, όπως πρόβαρα νοερά κάθε αγώνα στον οποίο είχα τρέξει πολύ πριν ηχήσει το πιστόλι του αφέτη. Τώρα, όμως, συνειδητοποίησα πως εδώ δε βρισκόμουν σε αγώνα. Υπάρχει μια αρχέγονη τάση να παραλληλίζουμε τα πάντα με έναν αγώνα – τη ζωή, τις επιχειρήσεις, τις περιπέτειες κάθε είδους. Αλλά αυτή η μεταφορά συχνά είναι ανεπαρκής. Φτάνει έως ένα σημείο μόνο και ύστερα παύει να ισχύει.

Δεν μπορούσα να θυμηθώ τι ήθελα να πω ή ακόμα και γιατί ήμουν εδώ,

οπότε πήρα μερικές γρήγορες ανάσες. Τα πάντα είχαν να κάνουν με το αν θα κατάφερα να αρθρώ στο ύψος των περιστάσεων. Τα πάντα. Αν δεν τα κατάφερα, αν τα έκανα μούσκεμα, θα ήμουν καταδικασμένος να περάσω την υπόλοιπη ζωή μου πουλώντας εγκυκλοπαίδειες ή μερίδια αμοιβαίων κεφαλαίων ή κάποια άλλη βλακεία που δε με ενδιέφερε. Θα απογοητεύα τους γονείς μου, τη σχολή μου, την πόλη μου. Και τον εαυτό μου.

Κοίταξα τα πρόσωπα γύρω στο τραπέζι. Κάθε φορά που φανταζόμουν αυτήν τη σκηνή, παρέλειπα ένα κρίσιμο στοιχείο. Δεν είχα φανταστεί πόσο παρών θα ήταν σ' αυτή την αίθουσα ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος. Ο πόλεμος ήταν εκεί, δίπλα μας, ανάμεσά μας, πρόσθετε ένα υπόρρητο νόημα σε κάθε λέξη που λέγαμε. *Καλό βράδυ σε όλους. Έχουμε καλά νέα απόψε!*

Και ταυτόχρονα, από την άλλη μεριά, ο πόλεμος δεν ήταν παρών. Χάρη στη δύναμή τους, χάρη στη στωική αποδοχή της ήττας και την ηρωική ανοικοδόμηση της χώρας τους, οι Ιάπωνες είχαν αφήσει ξεκάθαρα τον πόλεμο πίσω τους. Επίσης τα στελέχη σ' εκείνη την αίθουσα ήταν άνθρωποι εξίσου νέοι με μένα, κι έβλεπες ότι θεωρούσαν πως ο πόλεμος δεν είχε καμία σχέση μαζί τους.

Από την άλλη μεριά, οι πατεράδες και οι θείοι τους είχαν προσπαθήσει να σκοτώσουν τους δικούς μου.

Από την άλλη μεριά, το παρελθόν ήταν παρελθόν.

Από την άλλη μεριά, όλο αυτό το θέμα της Νίκης και της Ήττας, που θολώνει και περιπλέκει τόσο πολλές συμφωνίες, γίνεται ακόμα πιο περίπλοκο όταν οι πιθανοί νικητές και ηττημένοι είχαν εμπλακεί πρόσφατα, έστω και μέσω των προγόνων τους, σ' έναν παγκόσμιο πόλεμο.

Όλα αυτά τα εσωτερικά παράσιτα, αυτή η τραμπάλα της σύγχυσης για τον πόλεμο και την ειρήνη, προκάλεσε έναν σιγανό βόμβο μέσα στο μυαλό μου, κάτι για το οποίο ήμουν απροετοίμαστος. Ο ρεαλιστής μέσα μου ήθελε να αναγνωρίζει την ύπαρξη του προβλήματος, ο ιδεαλιστής μέσα μου το παραιμέρισε. Έβηξα σκεπάζοντας το στόμα με τη γροθιά μου. «Κύριοι...» άρχισα να λέω.

Ο κύριος Μιγιαζάκι με διέκοψε. «Κύριε Νάιτ, από ποια εταιρεία είστε;» με ρώτησε.

«Α, ναι, καλή ερώτηση».

Η αδρεναλίνη κόχλαζε στο αίμα μου, ένιωθα την αντίδραση της φυγής, λαχταρούσα να τρέξω και να κρυφτώ, κι αυτό με έκανε να σκεφτώ το πιο ασφαλές μέρος του κόσμου. Το σπίτι των γονιών μου. Το σπίτι είχε χτιστεί πριν από δεκαετίες από πλούσιους, οπότε ο αρχιτέκτονας είχε φτιάξει κι ένα δωμάτιο για το υπηρετικό προσωπικό στο πίσω μέρος του σπιτιού, κι αυτό

το δωμάτιο ήταν η κρεβατοκάμαρά μου, που την είχα γεμίσει με κάρτες του μπείζμπολ, με δίσκους, αφίσες, βιβλία – όλα τα ιερά αντικείμενα των νέων. Επίσης είχα σκεπάσει τον έναν τοίχο με τα χρυσά μετάλλια με τις μπλε κορδέλες που είχα κερδίσει στον στίβο, το ένα και μοναδικό πράγμα στη ζωή μου για το οποίο ήμουν ανεπιφύλακτα περήφανος. Έτσι λοιπόν, είπα: «Από την Blue Ribbon». * «Κύριοι, εκπροσωπώ την Blue Ribbon Sports με έδρα το Πόρτλαντ του Όρεγκον».

Ο κύριος Μιγιαζάκι χαμογέλασε. Τα άλλα στελέχη χαμογέλασαν. Ένα μουρμουρητό διέτρεξε το τραπέζι. *Blueribbon, blueribbon, blueribbon*. Τα στελέχη έπιασαν τα χέρια επάνω στο τραπέζι και με κοίταξαν πάλι σιωπηλά. «Λοιπόν», άρχισα πάλι να λέω. «Κύριοι, η αμερικανική αγορά παπουτσιών είναι τεράστια. Και σε μεγάλο βαθμό ανεκμετάλλευτη. Αν η Onitsuka καταφέρει να μπει σ' αυτή την αγορά, αν η Onitsuka μπορέσει να βάλει τα Tiger στα αμερικανικά καταστήματα και τα τιμολογήσει έτσι που να είναι φτηνότερα από τα Adidas, τα οποία φορούν τώρα οι περισσότεροι Αμερικανοί αθλητές, αυτό θα μπορούσε να είναι ένα απίστευτα επικερδές εγχείρημα».

Απλώς τους έλεγα κατά λέξη την παρουσίασή μου στο Στάνφορντ, αραιδιάζοντας επιχειρήματα και αριθμούς που είχα αφιερώσει πολλές εβδομάδες για να τα βρω με συστηματική έρευνα και να τα απομνημονεύσω. Αυτό δημιούργησε μια ψευδαίσθηση ευφράδειας. Έβλεπα ότι τα στελέχη της Onitsuka είχαν εντυπωσιαστεί. Όταν, όμως, έφτασα στο τέλος της παρουσίασής μου, ακολούθησε μια άβολη σιωπή. Ύστερα κάποιος άρχισε να μιλάει και κατόπιν άλλος ένας, και γρήγορα μιλούσαν όλοι μαζί με δυνατές φωνές, γεμάτοι έξαψη. Αλλά όχι σε μένα. Μιλούσαν μεταξύ τους.

Μετά σηκώθηκαν ξαφνικά όλοι μαζί κι έφυγαν.

Ήταν αυτός ο παραδοσιακός τρόπος απόρριψης μιας Τρελής Ιδέας από τους Ιάπωνες; Να σηκώνονται όλοι μαζί και να φεύγουν; Είχα σπαταλήσει το κέι μου τόσο γρήγορα; Είχαν πάψει να ασχολούνται μαζί μου; Τι έπρεπε να κάνω; Μήπως έπρεπε απλώς... να φύγω;

Έπειτα από μερικά λεπτά επέστρεψαν. Κρατούσαν σκίτσα, δείγματα, και ο κύριος Μιγιαζάκι τα άπλωσε μπροστά μου. «Κύριε Νάιτ», είπε, «σκεφτόμαστε τώρα πολύ καιρό αμερικανική αγορά».

«Τη σκέφτεστε;»

«Πουλάμε ήδη παπούτσια πάλι σε Ηνωμένες Πολιτείες. Σε... εεε... βο-

---

* Μπλε Κορδέλα: μετάλλιο για την κατάκτηση της πρώτης θέσης, που φέρει μπλε κορδέλα. (Σ.τ.Μ.)

ρειοανατολικές πολιτείες; Συζητάμε, όμως, πολλές φορές φέρουμε άλλες σειρές παπουτσιών σε άλλα μέρη Αμερική».

Μου έδειξαν τρία διαφορετικά μοντέλα των Tiger. Ένα παπούτσι για προπόνηση, που το είχαν ονομάσει Limber Up.* «Ωραίο», είπα. Ένα παπούτσι για άλμα εις ύψος, που το είχαν ονομάσει Spring Up.** «Υπέροχο», είπα. Κι ένα παπούτσι δυσκολίας, που το είχαν ονομάσει Throw Up.***

Μη γελάσεις, είπα στον εαυτό μου. Μη γελάσεις.

Άρχισε ένα μαπαράζ ερωτήσεων για της Ηνωμένες Πολιτείες, για την αμερικανική κουλτούρα και τις καταναλωτικές τάσεις, για τα διάφορα είδη αθλητικών παπουτσιών που πωλούνται στα καταστήματα αθλητικών ειδών στην Αμερική. Με ρώτησαν πόσο μεγάλη πίστευα πως είναι η αμερικανική αγορά παπουτσιών, πόσο μεγάλη μπορεί να γίνει και τους απάντησα ότι τελικά θα έφτανε το 1 δισεκατομμύριο δολάρια. Έως και σήμερα δεν ξέρω πώς μου ήρθε αυτός ο αριθμός. Έγειραν πίσω και κοίταξαν εμβρόντητοι ο ένας τον άλλο. Και μετά, προς μεγάλη μου έκπληξη, άρχισαν να με ψήνουν αυτοί. «Θα ενδιαφερόταν... η Blue Ribbon... να πάρει την αντιπροσωπεία των παπουτσιών Tiger; Στις Ηνωμένες Πολιτείες;» «Ναι», απάντησα. «Θα ενδιαφερόταν».

Σήκωσα το Limber Up. «Αυτό εδώ είναι καλό παπούτσι», δήλωσα. «Μπορώ να το πουλήσω αυτό το παπούτσι». Τους ζήτησα να μου στείλουν αμέσως δείγματα. Τους έδωσα τη διεύθυνσή μου και υποσχέθηκα να τους στείλω ένα έμβασμα πενήντα δολαρίων.

Σηκώθηκαν. Έκαναν βαθιά υπόκλιση. Έκανα κι εγώ βαθιά υπόκλιση. Σφίξαμε τα χέρια. Υποκλίθηκα πάλι. Υποκλίθηκα πάλι. Χαμογελούσαμε όλοι. Ο πόλεμος δεν είχε συμβεί ποτέ. Ήμαστε συνέταιροι. Ήμαστε αδέρφια. Περίμενα πως η συνάντηση θα κρατούσε δεκαπέντε λεπτά, αλλά είχε κρατήσει δύο ώρες.

Από την Onitsuka πήγα κατευθείαν στο κοντινότερο γραφείο της American Express κι έστειλα ένα γράμμα στον πατέρα μου. *Αγαπητέ μπαμπά: επείγον. Σε παρακαλώ, στείλε αμέσως πενήντα δολάρια στην Onitsuka Corp στο Κόμπτε.*

Χο χο, χι χι... Παράξενα πράγματα συμβαίνουν.

* Προθερμαίνομαι. (Σ.τ.Μ.)

** Κατά λέξη: τινάζομαι πάνω. (Σ.τ.Μ.)

*** Το *throw* σημαίνει «πετάω» (δίσκο κτλ.), αλλά σε συνδυασμό με το *up* σημαίνει «κάνω εμετό», «ξερνάω». (Σ.τ.Μ.)

ΕΠΕΣΤΡΕΨΑ ΣΤΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ μου και άρχισα να βηματίζω σε κύκλους γύρω από το τατάμι προσπαθώντας να αποφασίσω. Κάπου μέσα μου ήθελα να γυρίσω ολοταχώς στο Όρεγκον, να περιμένω να έρθουν τα δείγματα και να βάλω μπρος την επιχείρησή μου.

Επίσης κόντευα να τρελαθώ από τη μοναξιά έτσι όπως είχα αποκοπεί απ' όλους κι όλα. Όταν έβλεπα πού και πού τους *New York Times* ή το περιοδικό *Time*, σφιγγόταν ο λαιμός μου. Ήμουν σαν ναυαγός, ένας σύγχρονος Ροβινσώνας Κρούσος. Ήθελα να γυρίσω στο σπίτι μου. Τώρα.

Από την άλλη μεριά, όμως, με έκαιγε ακόμα η περιέργεια για τον κόσμο. Ήθελα να δω, να εξερευνήσω.

Η περιέργεια νίκησε.

Πήγα στο Χονγκ Κονγκ και περπάτησα σε τρελούς, χαώδεις δρόμους φρίττοντας από το θέαμα. Ζητιάνοι χωρίς πόδια, χωρίς χέρια, γέροι γονατισμένοι μέσα στη βρομιά και δίπλα τους ορφανά να εκλιπαρούν τους περαστικούς. Οι γέροι δε μιλούσαν, αλλά τα παιδιά κραύγαζαν και επαναλάμβαναν συνέχεια: *Ε, πλούσιε, ε, πλούσιε, ε, πλούσιε*. Κατόπιν έκλαιγαν ή χτυπούσαν τα χέρια τους στο χώμα. Ακόμα και αφού τους έδωσα όλα τα λεφτά που είχα στις τσέπες μου, δεν έπαψαν στιγμή να φωνάζουν.

Έφτασα στην άκρη της πόλης, ανέβηκα στην κορυφή του Βικτόρια Πικ και κοίταξα στο βάθος την Κίνα. Στο κολέγιο είχα διαβάσει τα *Ανάλεκτα του Κομφούκιου* – *Ο άνθρωπος που μετακινεί ένα βουνό αρχίζει κουβαλώντας μικρές πέτρες* – και τώρα αισθανόμουν έντονα ότι δε θα είχα ποτέ την ευκαιρία να μετακινήσω αυτό το συγκεκριμένο βουνό. Δε θα κατάφερα ποτέ να πλησιάσω πιο πολύ αυτή την περιτειχισμένη μυστηριώδη χώρα, κι αυτό με έκανε να νιώσω μιαν ανεξιγήγητη θλίψη. Σαν κάτι να παρέμενε ελλιπές.

Πήγα στις Φιλιππίνες, όπου υπήρχε όλη η τρέλα και το χάος του Χονγκ Κονγκ και η διπλάσια φτώχεια. Διέσχισα την Μανίλα αργά, σαν σε εφιάλητη, περνώντας μέσα από ατέλειωτα πλήθη κι ένα μόνιμο μποτιλιάρισμα, κι έφτασα στο ξενοδοχείο όπου κάποτε έμενε στο ρετιρέ ο Μακάρθουρ. Με συνάρπαξε η ζωή όλων των μεγάλων στρατηγών, από τον Μέγα Αλέξανδρο έως τον Τζορτζ Πάτον. Μισούσα τον πόλεμο, αλλά αγαπούσα το πνεύμα του πολεμιστή. Μισούσα το ξίφος, αλλά αγαπούσα τον σαμουράι. Και απ' όλους τους μεγάλους πολεμιστές της ιστορίας, ο Μακάρθουρ ήταν για μένα ο πιο συναρπαστικός. Εκείνα τα Ray-Ban, εκείνη η πίπα από καλαμπόκι – ένας άνθρωπος που δεν του έλειπε η αυτοπεποίθηση. Ικανότατος στη στρατιωτική τακτική, αριστοτέχνης στην παρακίνηση των στρατευμάτων του, μετά τον πόλεμο έγινε επικεφαλής της Ολυμπιακής Επιτροπής των Ηνωμένων Πολιτειών. Πώς ήταν δυνατόν να μην τον συμπαθώ;

Φυσικά είχε βαθιά ριζωμένα ελαττώματα. Αλλά το ήξερε αυτό. Σε θυμούνται για τους κανόνες που παραβαίνεις, είχε πει με προφητικό τρόπο.

Ήθελα να κλείσω μια βραδιά στην πρόην σουίτα του. Αλλά δε μου το επέτρεπαν τα οικονομικά μου.

Πήρα όρκο μια μέρα να επιστρέψω.

Πήγα στην Μπανγκόκ, όπου πήρα μια βάρκα με σταλίκι, και πλέοντας σε σκοτεινούς βάλτους, έφτασα σε μια υπαίθρια αγορά που έμοιαζε με ταϊλανδέζικη εκδοχή του Ιερώνυμου Μπος. Έφαγα πουλιά, φρούτα και λαχανικά που δεν είχα ξαναδεί έως τότε ούτε και θα ξαναέβλεπα ποτέ. Αποφεύγοντας ρίσο,* σκούτερ, τακ-τακ** και ελέφαντες, έφτασα στο Γουάτ Πρα Κέου, όπου βρίσκεται ένα από τα ιερότερα αγάλματα της Ασίας, ένας τεράστιος Βούδας εξακοσίων ετών σκαλισμένος από ένα και μόνο κομμάτι νεφρίτη. Στάθηκα μπροστά στο γαλήνιο πρόσωπό του και ρώτησα: γιατί είμαι εδώ; Ποιος είναι ο σκοπός μου;

Περίμενα.

Τίποτα.

Ή, αλλιώς, η σιωπή ήταν η απάντησή μου.

Πήγα στο Βιετνάμ, όπου οι δρόμοι ήταν γεμάτοι Αμερικανούς στρατιώτες και ο φόβος στην ατμόσφαιρα απτός. Όλοι ήξεραν ότι έρχεται πόλεμος κι ότι θα ήταν φρικτός, πολύ διαφορετικός από κάθε προηγούμενο. Θα ήταν ένας πόλεμος αλά Λιούις Κάρολ, το είδος του πολέμου στον οποίο ένας Αμερικανός αξιωματικός θα δήλωνε: *Ήμαστε υποχρεωμένοι να καταστρέψουμε το χωριό για να το σώσουμε*. Μερικές μέρες πριν από τα Χριστούγεννα του 1962 έφτασα στην Καλκούτα και νοίκιασα ένα δωμάτιο σε μέγεθος φέρετρου. Δεν υπήρχε ούτε κρεβάτι ούτε καρέκλα – δε χωρούσαν. Μόνο μια αιώρα που κρεμόταν πάνω από μια τρύπα, απ' όπου ακουγόταν ένας συνεχής βόμβος: η τουαλέτα. Μέσα σε μερικές ώρες αρρώστησα. Κάποιος ίος ίσως ή τροφική δηλητηρίαση. Για μία ολόκληρη μέρα πίστευα ότι δε θα γλιτώσω. Το ήξερα μέσα μου ότι θα πέθαινα.

Συνήλθα, όμως, με κάποιον τρόπο, σηκώθηκα με το ζόρι από κείνη την αιώρα και την επόμενη μέρα κατέβηκα με ασταθή βήματα μαζί με χιλιάδες προσκυνητές και δεκάδες ιερούς πιθήκους τα σκαλιά του ναού Βαρανάσι. Η σκάλα οδηγούσε απευθείας στα καυτά ταραγμένα νερά του Γάγγη. Όταν μου έφτασε το νερό έως τη μέση, σήκωσα τα μάτια και είδα κάτι παράξενο.

---

* Τρίτροχο ποδήλατο-ταξί. (Σ.τ.Μ.)

** Τρίτροχο μηχανοκίνητο ταξί. (Σ.τ.Μ.)

Οφθαλμαπάτη; Όχι. Ήταν μια κηδεία στη μέση του ποταμού. Βασικά, αρκετές κηδείες. Είδα τους συγγενείς να τσαλαβουτούν στο ρεύμα, να τοποθετούν τον νεκρό επάνω σε ψηλά ξύλινα βάρη και να του βάζουν φωτιά. Ούτε είκοσι μέτρα μακριά, άλλοι έκαναν ήρεμα το μπάνιο τους. Και κάποιοι άλλοι, πάλι, έσβηναν τη δίψα τους στο ίδιο νερό.

Οι Ουπανισάδες λένε: *Οδήγησέ με από το εξωπραγματικό στο πραγματικό.* Έτσι, άφησα πίσω μου το εξωπραγματικό. Πήγα στο Κατμαντού και αναρριχήθηκα στο καθαρό λευκό τείχος των Ιμαλαΐων. Στην κάθοδο σταμάτησα στη συνωσισμένη αγορά ενός χωριού και καταβρόχθισα ένα μπολ με κρέας βουβαλιού σενιάν. Πρόσεξα πως οι Θιβητιανοί φορούσαν μπότες από κόκκινο μάλλινο ύφασμα και πράσινο φανελένιο ύφασμα, με ανασηκωμένες ξύλινες μύτες που θύμιζαν μύτη έλκηθρου. Ξαφνικά άρχισα να προσέχω όλα τα παπούτσια.

Γύρισα στην Ινδία και πέρασα την παραμονή της Πρωτοχρονιάς τριγυρίζοντας στους δρόμους της Βομβάης, περνώντας ανάμεσα από βόδια και μακρυκέρατες αγελάδες και νιώθοντας τις απαρχές μιας τρομερής ημικρανίας – ίσως από τον θόρυβο και τις οσμές, τα χρώματα και την εκτυφλωτική λάμψη του ήλιου. Από κει πήγα στην Κέννα κι έκανα μια μεγάλη περιοδεία με λεωφορείο μέσα στη ζούγκλα. Γιγάντιες στρουθοκάμηλοι προσπάθησαν να ξεπεράσουν το λεωφορείο, και γερανοί σε μέγεθος πίμπουλ πετούσαν έξω από τα παράθυρα. Κάθε φορά που σταματούσε ο οδηγός στη μέση του πουθενά για να πάρει μερικούς πολεμιστές Μασάι, προσπαθούσαν να ανέβουν στο λεωφορείο κι ένας δυο μπαμπούνιοι. Ο οδηγός και οι πολεμιστές τούς έδωχναν με ματσέτες. Προτού κατέβουν από το λεωφορείο, οι μπαμπούνιοι κοιτούσαν πάντα πάνω από τον ώμο τους και μου έριχναν μια ματιά γεμάτη πληγωμένη περηφάνια. Λυπάμαι, φίλε, σκεφτόμουν. Αν ήταν στο χέρι μου...

Πήγα στο Κάιρο, στο οροπέδιο της Γκίζας, και στάθηκα μπροστά στα πόδια της Μεγάλης Σφίγγας δίπλα σε νομάδες της ερήμου με τις μεταξοσκέπαστες καμήλες τους. Κοιτούσαμε όλοι εκείνα τα αιώνια ανοιχτά μάτια. Ο ήλιος σφυροκοπούσε το κεφάλι μου, ο ίδιος ήλιος που σφυροκοπούσε τους χιλιάδες άντρες που έχτισαν αυτές τις πυραμίδες και τα εκατομμύρια των επισκεπτών που ακολούθησαν. Δε θυμόμαστε ούτε έναν από αυτούς, σκέφτηκα. Όλα είναι μάταια, λέει η Αγία Γραφή. Όλα είναι τώρα, λέει το Ζεν. Όλα είναι άμμος, λέει η ερημος.

Πήγα στην Ιερουσαλήμ, στον βράχο όπου ο Αβραάμ ετοιμάστηκε να θυσιάσει τον γιο του, όπου ο Μωάμεθ άρχισε την άνοδό του στον ουρανό. Το Κοράνι λέει πως ο βράχος ήθελε να ανέβει κι αυτός στον ουρανό και προσπάθησε να ακολουθήσει τον Μωάμεθ, αλλά εκείνος τον έσπρωξε με το πόδι του και τον σταμάτησε. Λένε ότι φαίνεται ακόμα το αποτύπωμα του πο-

διού του. Ήταν ξυπόλυτος ή φορούσε σανδάλια; Έφαγα ένα απαίσιο μεσημεριανό σε μια σκοτεινή ταβέρνα, περιτριγυρισμένος από εργάτες με πρόσωπα μαύρα από την καπνιά. Έδειχναν όλοι εξουθενωμένοι. Μασούσαν αργά, αφηρημένα, σαν ζόμπι. Γιατί να δουλεύουμε τόσο σκληρά; σκέφτηκα. *Δείτε τα κρίνα του αγρού... Ούτε κοπιάζουν ούτε γνέθουν.* Κι όμως, ο Ελεάζαρ μπεν Αζαρία, ραβίνος του πρώτου αιώνα, είχε πει πως η δουλειά μας είναι το ιερότερο μέρος της ζωής μας. *Όλοι είναι περήφανοι για την τέχνη τους. Ο Θεός μιλάει για το έργο του. Πόσο περισσότερο θα έπρεπε να μιλάει ο άνθρωπος.*

Πήγα στην Κωνσταντινούπολη, τεντώθηκαν τα νεύρα μου από τον τούρκο καφέ, χάθηκα στα δαιδαλώδη δρομάκια δίπλα στον Βόσπορο. Σταμάτησα για να σκισάρω τους φωτεινούς μιναρέδες και τριγύρισα στους χρυσόχρωμους διαδρόμους του Τοπ Καπί, την έδρα των Οθωμανών σουλτάνων, όπου υπάρχει τώρα το ξίφος του Μωάμεθ. *Μην κοιμηθείς μια νύχτα, έγραψε ο Ρουμί, ο Πέρσης ποιητής του δέκατου τρίτου αιώνα. Τότε αυτό που θέλεις πιο πολύ θα σου έρθει.*

Πυρωμένος από έναν ήλιο μέσα σου, θα δεις θαύματα.

Πήγα στη Ρώμη, πέρασα μέρες κρυμμένος μέσα σε μικρές τρατορίες, καταβροχθίζοντας βουνά από ζυμαρικά και κοιτάζοντας τις πιο όμορφες γυναίκες και τα πιο όμορφα παπούτσια που είχα δει ποτέ. (Οι Ρωμαίοι την εποχή των Καισάρων πίστευαν ότι το να φοράς το δεξί παπούτσι πριν από το αριστερό φέρνει ευημερία και καλοτυχία.) Εξερεύνησα τα χλοερά ερείπια της κρεβατοκάμαρας του Νέρωνα, τα υπέροχα χαλάσματα του Κολοσσαίου, τις αχανείς αίθουσες και τα δωμάτια του Βατικανού. Επειδή περίμενα ότι θα υπάρχει πολύς κόσμος, ήμουν πάντα στην πόρτα τα χαράματα, αποφασισμένος να είμαι πρώτος στην ουρά. Αλλά δεν υπήρχε ποτέ ουρά. Η πόλη ήταν βαλτωμένη σ' ένα κύμα ψύχους ιστορικών διαστάσεων. Τα είχα όλα για τον εαυτό μου.

Ακόμα και την Καπέλα Σιστίνα. Μόνος κάτω από την οροφή του Μιχαήλ Άγγελου, μπορούσα να αφεθώ στο δέος μου. Διάβασα στον τουριστικό οδηγό πως ο Μιχαήλ Άγγελος είχε ταλαιπωρηθεί απίστευτα όσο ζωγράφιζε το αριστούργημά του. Τον πονούσε η μέση και ο λαιμός του. Έπεφτε συνέχεια μπογιά στα μαλλιά και στα μάτια του. Δεν έβλεπε την ώρα να τελειώσει, είχε πει σε φίλους. Αν ακόμα και ο Μιχαήλ Άγγελος έκανε μια δουλειά που δεν του άρεσε, τι ελπίδα υπάρχει για μας τους υπόλοιπους;

Πήγα στη Φλωρεντία, πέρασα μέρες ολόκληρες αναζητώντας τον Δάντη, διαβάζοντας τον Δάντη – έναν μοναχικό μισάνθρωπο που δεν ένιωθε ποτέ πως είχε βρει τον σκοπό της ζωής του. Η μισανθρωπία υπήρχε εξορχής ή είχε δημιουργηθεί εκ των υστέρων; Ήταν το αίτιο ή η συνέπεια της αίσθησης αποτυχίας που τον διακατείχε;

Στάθηκα μπροστά στον Δαβίδ και σοκαρίστηκα από τον θυμό στα μάτια του. Πώς να τα βγάλει πέρα μαζί του ο Γολιάθ;

Πήγα σιδηροδρομικώς στο Μιλάνο, επικοινωνήσα πνευματικά με τον Ντα Βίντσι, μελέτησα τα υπέροχα σημειωματάριά του και απόρησα με τις παράξενες εμμονές του. Η κυριότερη ανάμεσά τους ήταν το ανθρωπινό πόδι. *Αριστούργημα μηχανικής*, το αποκαλούσε. *Έργο τέχνης*.

Ποιος ήμουν εγώ να διαφωνήσω;

Το τελευταίο μου βράδυ στο Μιλάνο πήγα να παρακολουθήσω όπερα στη *Σκάλα*. Αέρισα το κοστούμι των Brooks Brothers και το φόρεσα περήφανα ανάμεσα σε κυρίους ντυμένους με ραφτά σμόκιν και κυρίες με τουαλέτες και κοσμήματα. Ακούσαμε όλοι έκθαμβοι την *Τουραντότ*. Καθώς ο Καλάφ τραγουδούσε το *Nessun dorma – Αστέρια, δύστε. Τα χαράματα θα νικήσω, θα νικήσω, θα νικήσω!* – τα μάτια μου βούρκωσαν και, με το πέσιμο της αυλαίας, τινάχτηκα όρθιος. *Μπραβίσιμο!*

Πήγα στη Βενετία, πέρασα μερικές νωθρές μέρες περπατώντας στα βήματα του Μάρκο Πόλο και στάθηκα ούτε ξέρω πόση ώρα μπροστά στο παλάτιο του Ρόμπερτ Μπράουνινγκ. *Αν καταλαβαίνεις την απλή ομορφιά και τίποτε άλλο, καταλαβαίνεις ό,τι καλύτερο έχει επινοήσει ο Θεός.*

Ο χρόνος μου τέλειωνε. Με καλούσε η πατρίδα. Έσπευσα στο Παρίσι, κατέβηκα βαθιά κάτω από το Πάνθεον, έβαλα το χέρι μου ανάλαφρα πάνω στις κρύπτες του Ρουσό και του Βολτέρου. *Να αγαπάς την αλήθεια, αλλά να συγχωρείς το σφάλμα.* Έπιασα δωμάτιο σ' ένα φτωχικό ξενοδοχείο, απ' όπου είδα καταρράκτες χειμωνιάτικης βροχής να πλημμυρίζουν το σοκάκι κάτω από το παράθυρό μου. Προσευχήθηκα στη Νοτρ Νταμ, χάθηκα στο *Λούβρο*. Αγόρασα μερικά βιβλία από το βιβλιοπωλείο Shakespeare and Company και στάθηκα στο σημείο όπου κοιμόταν ο Τζόις και ο Φ. Σκοτ Φιτζέραλντ. Ύστερα κατέβηκα αργά την όχθη του Σικουάνα, σταματώντας να πιω έναν καπουτσίνο στο καφέ όπου ο Χεμινγκουέι και ο Ντος Πάσος διάβαζαν αποσπάσματα της Καινής Διαθήκης ο ένας στον άλλο. Την τελευταία μου μέρα πήγα στο Σανζ Ελιζέ, ακολουθώντας τη διαδρομή των απελευθερωτών ενώ σκεφτόμουν τον Πάτον. *Μη λες στους άλλους πώς να κάνουν κάτι. Πες τους τι να κάνουν και άσ' τους να σε εκπλήξουν με τα αποτελέσματα.*

Απ' όλους τους μεγάλους στρατηγούς, αυτός είχε τη μεγαλύτερη μανία με τα παπούτσια. *Ένας στρατιώτης με παπούτσια είναι απλώς στρατιώτης. Αλλά με μπότες γίνεται πολεμιστής.*

Πέταξα στο Μόναχο, ήπια παγωμένη μπίρα στο *Μπιργκερμπροϊκέλερ*, όπου ο Χίτλερ πυροβόλησε με το πιστόλι στο ταβάνι, και από κει άρχισαν όλα. Προσπάθησα να πάω στο Νταχάου, αλλά όταν ζήτησα οδηγίες, γύριζαν

από την άλλη, προφασίζονταν ότι δεν ήξεραν. Πήγα στο Βερολίνο και παρουσιάστηκα στο Σημείο Ελέγχου Τσάρλι. Ρώσοι φρουροί με επίπεδα πρόσωπα και βαριές χλαίνες έλεγξαν το διαβατήριό μου, μου έκαναν σωματική έρευνα, με ρώτησαν τι δουλειά είχα στο κομμουνιστικό Ανατολικό Βερολίνο. «Καμία», απάντησα. Με είχε πιάσει τρόμος, φοβόμουν ότι θα ανακάλυπταν με κάποιον τρόπο πως είχα φοιτήσει στο Στάνφορντ. Λίγο πριν φτάσω, δύο φοιτητές του Στάνφορντ είχαν προσπαθήσει να βγάλουν μια κοπέλα εφηβικής ηλικίας από το Ανατολικό Βερολίνο κρύβοντάς τη σ' ένα Volkswagen. Ήταν και οι δύο ακόμα στη φυλακή.

Αλλά οι φρουροί μου έκαναν νόημα να περάσω. Περπάτησα λίγο και σταμάτησα στη γωνία της Πλατείας Μαξ-Ένγκελς. Κοίταξα γύρω προς όλες τις κατευθύνσεις. Τίποτα. Ούτε δέντρα ούτε καταστήματα, κανένα σημείο ζωής. Σκέφτηκα τη φτώχεια που είχα δει σε κάθε γωνιά της Ασίας. Η φτώχεια εδώ ήταν διαφορετικού είδους, πιο σκοπίμη με κάποιον τρόπο, πιο αποτρέψιμη. Είδα τρία παιδιά να παίζουν στον δρόμο. Πλησίασα και τα φωτογράφισα. Δύο αγόρια κι ένα κορίτσι οχτώ χρόνων. Το κορίτσι –κόκκινος μάλλινος σκούφος, ροζ παλτό– με κοίταξε και χαμογέλασε. Θα το ξεχάσω ποτέ; Ή θα ξεχάσω τα παπούτσια του; Ήταν από χαρτόνι.

Πήγα στη Βιέννη, εκείνο το μνημειώδες σταυροδρόμι των λαών, την πόλη με το άρωμα του καφέ όπου ζούσαν την ίδια ιστορική στιγμή ο Στάλιν, ο Τρότσκι, ο Τίτο, ο Χίτλερ, ο Γιουνγκ και ο Φρόιντ και κάθονταν όλοι στα ίδια καφενεία, συνωμοτώντας για το πώς θα σώσουν (ή θα καταστρέψουν) τον κόσμο. Περπάτησα στα καλντερίμια όπου είχε περπατήσει ο Μότσαρτ, διέσχισα τον υπέροχο Δούναβη από την ομορφότερη πέτρινη γέφυρα που είχα δει ποτέ, σταμάτησα μπροστά στους πανύψηλους οβελίσκους του Καθεδρικού Ναού του Αγίου Στεφάνου, εκεί όπου ο Μπετόβεν ανακάλυψε πως ήταν κουφός. Κοίταξε πάνω, είδε πουλιά να φεύγουν φτεροκοπώντας από το καμπαριό και προς μεγάλη του φρίκη... δεν άκουγε τις καμπάνες.

Τέλος πήγα στο Λονδίνο. Πέρασα στα γρήγορα από τα Ανάκτορα του Μπάκιγχαμ, τη Γωνιά των Ομιλητών, το Harrods. Έδωσα στον εαυτό μου λίγο χρόνο παραπάνω στη Βουλή των Κοινοτήτων. Με τα μάτια κλειστά, φαντάστηκα τον μεγάλο Τσόρτσιλ. *Με ρωτάτε ποιος είναι ο στόχος μας. Μπορώ να απαντήσω με μία λέξη. Είναι η νίκη, νίκη με κάθε κόστος, νίκη παρά τον τρόπο, νίκη... Χωρίς νίκη, δεν υπάρχει επιβίωση.* Ήθελα απεγνωσμένα να πάρω ένα λεωφορείο για το Στράτφορντ, να δω το σπίτι του Σαίξπηρ. (Οι γυναίκες της ελισαβετιανής περιόδου είχαν ένα κόκκινο μεταξωτό τριαντάφυλλο στη μύτη κάθε παπουτσιού.) Αλλά δεν είχα χρόνο.

Πέρασα το τελευταίο μου βράδυ αναλογιζόμενος το ταξίδι μου, κρατώ-

ντας σημειώσεις στο ημερολόγιό μου. Ρώτησα τον εαυτό μου: ποιο ήταν το πιο εντυπωσιακό μέρος του;

Η Ελλάδα, σκέφτηκα. Καμία αμφιβολία. Η Ελλάδα.

Όταν έφυγα από το Όρεγκον, ένιωθα τον μεγαλύτερο ενθουσιασμό για δύο πράγματα που είχα στο πρόγραμμά μου.

Ήθελα να πλασάρω στους Ιάπωνες την Τρελή Ιδέα μου.

Και ήθελα να σταθώ μπροστά στην Ακρόπολη.

Μερικές ώρες προτού πάρω το αεροπλάνο μου στο Χίθροου, διαλογίστηκα πάνω σ' εκείνη τη στιγμή όταν κοίταξα τους εκπληκτικούς κίονες και βίωσα εκείνο το αναξωογονητικό σοκ που σου προκαλεί η μεγάλη ομορφιά – αλλά αναμειγμένο με μια έντονη αίσθηση... αναγνώρισης;

Ήταν της φαντασίας μου μόνο; Σε τελική ανάλυση, στεκόμουν στον τόπο γέννησης του δυτικού πολιτισμού. Ίσως απλώς ήθελα να μου είναι οικείο. Δε νομίζω, όμως. Μου ήρθε μια ολοκάθαρη σκέψη: έχω ξαναβρεθεί εδώ.

Μετά, καθώς ανέβαινα εκείνα τα ξασπρισμένα σκαλοπάτια, άλλη μία σκέψη: εδώ αρχίζουν όλα.

Αριστερά μου ήταν ο Παρθενώνας. Ο Πλάτωνας είχε παρακολουθήσει τους αρχιτέκτονες και τους εργάτες να τον χτίζουν. Στα δεξιά μου ήταν ο Ναός της Αθηνάς Νίκης. Πριν από είκοσι πέντε αιώνες, σύμφωνα με τον τουριστικό οδηγό, είχε μια υπέροχη ζωφόρο με την Αθηνά, τη θεά που πίστευαν ότι έφερνε τη νίκη.

Αυτή ήταν μία μόνο από τις πολλές ευλογίες της Αθηνάς. Μια άλλη ήταν ότι αντάμειβε τους συναλασσόμενους. Στην *Ορέστεια* λέει: «Θαυμάζω... τα μάτια της πειθούς». Κατά μια έννοια, ήταν η προστάτιδα των διαπραγματευτών.

Δεν ξέρω πόση ώρα στεκόμουν εκεί, απορροφώντας την ενέργεια και τη δύναμη εκείνου του κοσμοϊστορικού μέρους. Μία ώρα; Τρεις; Δεν ξέρω πόσος καιρός πέρασε από κείνη την επίσκεψη έως τη μέρα που ανακάλυψα το έργο του Αριστοφάνη το οποίο εκτυλίσσεται στον Ναό της Νίκης και στο οποίο ο πολεμιστής δίνει στον βασιλιά ένα δώρο – ένα ζευγάρι καινούργια παπούτσια. Δεν ξέρω πότε κατάλαβα ότι το έργο λεγόταν *Ιππείς*.^{*} Ξέρω, όμως, ότι καθώς γύρισα να φύγω, πρόσεξα τη μαρμάρινη πρόσοψη του ναού. Οι Έλληνες τεχνίτες την είχαν διακοσμήσει με μια σειρά αξέχαστα ανάγλυφα, ανάμεσά τους και το πιο φημισμένο, στο οποίο η θεά σκύβει ανεξήγητα... για να φτιάξει το λουρί του σανδαλιού της.

^{*} Στα αγγλικά *Knights*. Το όνομα του συγγραφέα είναι Knight. (Σ.τ.Μ.)

24 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1963. Τα εικοστά πέμπτα γενέθλιά μου. Μπήκα στο σπίτι στην οδό Κλέμπορν με μαλλί έως τους ώμους και γενειάδα δέκα πόντων. Η μητέρα μου έβγαλε μια κραυγή. Οι αδερφές μου ανοιγόκλεισαν τα μάτια σαν να μη με γνώριζαν ή σαν να μην είχαν προσέξει πως έλειπα. Αγκαλιές, φωνές, ξεσπάσματα γέλιου. Η μητέρα μου με έβαλε να καθίσω, μου σέρβιρε καφέ. Ήθελε να της πω τα πάντα. Αλλά ήμουν εξουθενωμένος. Έβαλα τη βαλίτσα και το σακίδιο στο χολ και πήγα στο δωμάτιό μου. Κοίταξα θολωμένος από την κούραση τα μετάλλια. Κύριε Νάιτ, πώς λέγεται η εταιρεία σας;

Κουλουριάστηκα στο κρεβάτι, και ο ύπνος κατέβηκε σαν την αυλαία της Σκάλας του Μιλάνου.

Έπειτα από μία ώρα ξύπνησα ακούγοντας τη μητέρα μου να φωνάζει: «Φαγητό!»

Ο πατέρας μου είχε γυρίσει από τη δουλειά και με αγκάλιασε μόλις μπήκα στην τραπεζαρία. Ήθελε κι αυτός να ακούσει κάθε λεπτομέρεια. Κι εγώ ήθελα να του τα πω.

Πρώτα, όμως, ήθελα να μάθω ένα πράγμα.

«Μπαμπά», είπα. «Ήρθαν τα παπούτσια μου;»

1963

Οπατέρας μου κάλεσε όλους τους γείτονες για καφέ και κέικ και για την ειδική προβολή των «Σλάιντ του Μπακ». Στάθηκα υπάκουα δίπλα στον προβολέα απολαμβάνοντας το σκοτάδι. Πατούσα κάθε τόσο το κουμπί που έφερε το επόμενο σλάιντ και περιέγραφα τις πυραμίδες, τον Ναό της Νίκης. Αλλά δεν ήμουν εκεί. Ήμουν στις πυραμίδες, ήμουν στον Ναό της Νίκης. Αναρωτιόμουν για τα παπούτσια μου.

Είχαν περάσει τέσσερις μήνες από τη μεγάλη συνάντηση στην Onitsuka, όταν κατάφερα να εντυπωσιάσω τα στελέχη της εταιρείας και να τα πείσω – ή έτσι νόμιζα τουλάχιστον. Αλλά τα παπούτσια δεν είχαν φτάσει ακόμα. Έστειλα μια επιστολή. *Αγαπητοί κύριοι, σε σχέση με τη συνάντησή μας το φθινόπωρο, είχατε την ευκαιρία να αποστείλετε τα δείγματα...;* Τις επόμενες μέρες κοιμόμουν, έπλενα τα ρούχα μου, έβλεπα φίλους.

Πήρα γρήγορα απάντηση από την Onitsuka. «Παπούτσια έρχονται», έλεγε η επιστολή. «Σε παραπάνω λίγες μέρες».

Έδειξα την επιστολή στον πατέρα μου. Έκανε έναν μορφασμό. *Σε παραπάνω λίγες μέρες;* «Μπακ», είπε γελώντας, «κλάψ' τα εκείνα τα πενήντα δολάρια!»

ΤΟ ΝΕΟ ΜΟΥ λουκ –μαλλιά ναυαγού, γενειάδα ανθρώπου των σπηλαίων– παραήταν άγριο για τη μητέρα μου και τις αδερφές μου. Τις έπιανα να με κοιτάζουν συνοφρωμένες. Τις άκουγα να σκέφτονται: αλήτης. Έτσι, ξυρίστηκα. Κατόπιν στάθηκα μπροστά στον μικρό καθρέφτη στο γραφείο μου στο δωμάτιο των υπηρετών και είπα στον εαυτό μου: «Τώρα γύρισες και επισήμως».

Κι όμως, δεν είχα γυρίσει. Υπήρχε κάτι πάνω μου που δε θα επέστρεφε ποτέ.

Η μητέρα μου το πρόσεξε πριν απ' όλους τους άλλους. Ένα βράδυ, την

ώρα του φαγητού, μου έριξε μια παρατεταμένη διεισδυτική ματιά. «Δείχνεις πιο... κοσμοπολίτης».

Κοσμοπολίτης, σκέφτηκα. Για φαντάσου.

ΩΣΠΟΥ ΝΑ ΦΤΑΣΟΥΝ τα παπούτσια, και ανεξάρτητα από το αν θα έφταναν ποτέ ή όχι, έπρεπε να βρω κάποιον τρόπο για να έχω ένα εισόδημα. Πριν από το ταξίδι είχα κάνει εκείνη τη συνέντευξη με τον Ντιν Γουίτερ. Ίσως θα μπορούσα να ξαναμιλήσω μαζί του. Το είπα στον πατέρα μου εκεί που έβλεπε τηλεόραση. Αυτός απλώθηκε στην πλαστική πολυθρόνα και πρότεινε να πάω πρώτα να κουβεντιάσω με τον παλιό του φίλο, τον Ντον Φρόισμπι, διευθύνοντα σύμβουλο της Pacific Power & Light.

Τον ήξερα τον κύριο Φρόισμπι. Στο κολέγιο είχα κάνει θερινή πρακτική στην εταιρεία του. Τον συμπαθούσα και μου άρεσε επίσης το ότι είχε βγάλει τη Σχολή Επιχειρήσεων του Χάρβαρντ. Ήμουν λίγο σνομπ σε ό,τι είχε να κάνει με πανεπιστήμια. Επίσης θαύμαζα το γεγονός ότι είχε καταφέρει να γίνει μάλλον γρήγορα διευθύνων σύμβουλος μιας εταιρείας που είχε εισαχθεί στο Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης.

Θυμάμαι ότι με υποδέχτηκε εγκάρδια εκείνη την ανοιξιάτικη μέρα του 1963, ότι μου έκανε μια από κείνες τις χειραψίες και με τα δυο χέρια και με οδήγησε σε μια πολυθρόνα μπροστά στο γραφείο του. Κάθισε κι αυτός στον δερμάτινο θρόνο πίσω από το γραφείο του και ύψωσε τα φρύδια. «Λοιπόν... τι σε απασχολεί;»

«Για να είμαι ειλικρινής, κύριε Φρόισμπι, δεν ξέρω τι να κάνω... για ... δουλειά... ή καριέρα...»

Και μετά πρόσθεσα χαμηλόφωνα: «Ή με τη ζωή μου...»

Του είπα ότι σκεφτόμουν να πάω στον Ντιν Γουίτερ. Ή, αλλιώς, να έρθω να δουλέψω στην εταιρεία του. Ή ίσως σε κάποια άλλη μεγάλη εταιρεία. Το φως από το παράθυρο γυάλιζε πάνω στα γυαλιά του και με θάμπωνε. Όπως ο ήλιος στον Γάγγη. «Φιλ», μου είπε, «αυτές είναι όλες κακές ιδέες».

«Ορίστε;»

«Δε νομίζω ότι πρέπει να κάνεις τίποτε απ' όλα αυτά».

«Α...»

«Όλοι, μα όλοι, αλλάζουν δουλειά τουλάχιστον τρεις φορές. Αν λοιπόν πας να δουλέψεις σε μια επενδυτική εταιρεία τώρα, τελικά θα φύγεις και μετά, στην επόμενη θέση σου, θα πρέπει ν' αρχίσεις πάλι από την αρχή. Αν πας να δουλέψεις σε κάποια μεγάλη εταιρεία, το ίδιο. Όχι. Εκείνο που πρέπει να κάνεις, όσο είσαι νέος, είναι να πάρεις πτυχίο ορκωτού λογιστή. Τότε, σε συνδυασμό

με το μεταπτυχιακό στη διοίκηση επιχειρήσεων, θα έχεις μια σύγουρη βάση στις αποδοχές σου. Έτσι, όταν αλλάξεις δουλειά, κάτι που θα γίνει, πίστεψέ με, τουλάχιστον θα διατηρήσεις το επίπεδο του μισθού σου. Δε θα πας πίσω».

Ακουγόταν πρακτική συμβουλή. Σίγουρα δεν ήθελα να πάω πίσω.

Αλλά δεν είχα πτυχίο λογιστικής. Χρειαζόμουν εννιά διδακτικές μονάδες ακόμη απλώς για να μπορώ να πάρω μέρος στο τεστ. Έτσι, γράφτηκα σε τρία λογιστικά μαθήματα στο Πολιτειακό Πανεπιστήμιο Πόρτλαντ. «Κι άλλες σπουδές;» γκρίνιαξε ο πατέρας μου.

Και, το χειρότερο, η συγκεκριμένη σχολή δεν ήταν ούτε το Στάνφορντ ούτε το Πανεπιστήμιο Όρεγκον. Ήταν το μικρό ασήμαντο Πολιτειακό Πανεπιστήμιο Πόρτλαντ.

Δεν ήμουν ο μόνος σνομπ της οικογένειας σε ό,τι είχε να κάνει με πανεπιστήμια.

ΟΣΟ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΣΑ ΤΑ μαθήματα λογιστικής, δούλευα ταυτόχρονα σε μια λογιστική εταιρεία, τη Lybrand, Ross Bros. & Montgomery. Ήταν ανάμεσα στις οχτώ μεγαλύτερες λογιστικές εταιρείες της Αμερικής, αλλά το υποκατάστημά της στο Πόρτλαντ ήταν μικρό. Ένας εταίρος και τρεις κατώτεροι λογιστές. Με βολεύει, σκέφτηκα. Το μικρό μέγεθος της εταιρείας σήμαινε ότι θα υπήρχε φιλική ατμόσφαιρα, κάτι που θα διευκόλυνε τη μάθηση.

Και όντως, έτσι άρχισαν τα πράγματα. Η πρώτη δουλειά που μου ανέθεσαν ήταν μια εταιρεία στο Μπίμπερτον, η Reser's Fine Foods, κι επειδή ήμουν μόνος, είχα την ευκαιρία να γνωρίσω καλά τον διευθύνοντα σύμβουλο, τον Άλ Ρέσερ, που ήταν μόλις τρία χρόνια μεγαλύτερός μου. Έμαθα μερικά σημαντικά μαθήματα από αυτόν και το διασκέδασα όσο μελετούσα τα βιβλία του. Αλλά δούλευα τόσο πολύ, που δεν μπορούσα να το απολαύσω πραγματικά. Το πρόβλημα με τα μικρά υποκαταστήματα μιας μεγάλης λογιστικής εταιρείας είναι ο φόρτος εργασίας. Όταν έπεφτε πρόσθετη δουλειά, δεν υπήρχε κανένας άλλος να την αναλάβει. Ιδιαίτερα την περίοδο από τον Νοέμβριο έως τον Απρίλιο είμαστε πνιγμένοι, δουλεύαμε δώδεκα ώρες τη μέρα έξι μέρες την εβδομάδα, κάτι που δε σου άφηνε πολύ χρόνο για να μάθεις.

Επιπλέον μας παρακολουθούσαν. Στενά. Μετρούσαν ακόμα και τα λεπτά που δουλεύαμε, ακόμα και τα δευτερόλεπτα. Όταν σκότωσαν τον πρόεδρο Κένεντι εκείνο τον Νοέμβριο, ζήτησα μια μέρα ρεπό. Ήθελα να καθίσω μπροστά στην τηλεόραση μαζί με την υπόλοιπη χώρα και να πενθήσω. Ο προϊστάμενός μου, όμως, αρνήθηκε. Πρώτα η δουλειά και μετά το πένθος. *Δείτε τα κρίνα του αγρού... Ούτε κοπιάζουν ούτε γνέθουν.*

Είχα δύο πράγματα που με παρηγορούσαν. Το ένα ήταν τα λεφτά. Έβγαζα πεντακόσια δολάρια τον μήνα, κάτι που μου επέτρεψε να αγοράσω καινούργιο αυτοκίνητο. Δεν μπορούσα να δικαιολογήσω άλλο ένα MG, οπότε αγόρασα μια Plymouth Valiant. Αξιόπιστο αμάξι, αλλά και με κάποιο στιλ. Και με χρώμα. Ο πωλητής το αποκάλεσε πράσινο της θάλασσας. Οι φίλοι μου το έλεγαν πράσινο του εμετού.

Στην πραγματικότητα ήταν το πράσινο του φρεσκοτυπωμένου χρήματος.

Η άλλη μου παρηγοριά ήταν η ώρα του μεσημεριανού φαγητού. Κάθε μέρα το μεσημέρι κατέβαινα στον δρόμο, πήγαινα στο κοντινό ταξιδιωτικό πρακτορείο και στεκόμουν σαν τον Γουόλτερ Μίτι μπροστά στις αφίσες στο παράθυρο. Ελβετία. Ταϊτή. Μόσχα. Μπαλί. Έπαιρνα κάποια μπροσούρα και την ξεφύλλιζα ενώ έτρωγα ένα σάντουιτς με φιστικοβούτυρο και μαρμελάδα σ' ένα παγκάκι στο πάρκο. Ρωτούσα τα περισσότερα: το πιστεύετε ότι πριν από έναν χρόνο σέρφαρα στο Γουακίκι; Έτρωγα σούπα από νεροβούβαλο έπειτα από μια πρωινή πεζοπορία στα Ιμαλάια;

Είναι οι καλύτερες στιγμές της ζωής μου πίσω μου;

Μήπως αυτό το ταξίδι σε όλο τον κόσμο ήταν... η κορυφαία εμπειρία της ζωής μου;

Τα περισσότερα ήταν ακόμα πιο σιωπηλά από το άγαλμα του Γουάτ Πρα Κέου.

Έτσι πέρασα το 1963. Ρωτώντας περισσότερα. Γυαλίζοντας τη Valiant. Γράφοντας γράμματα.

Αγαπητέ Κάροτερ, έφυγες ποτέ από τη Σάνγκρι-Λα; Είμαι λογιστής τώρα και κάνω κάποιες σκέψεις να τινάξω τα μυαλά μου στον αέρα.

Πνεύμα ανήσυχο, με πτυχίο οικονομικών στις αποσκευές του, ο νεαρός Φιλ Νάιτ δανείστηκε πενήντα δολάρια από τον πατέρα του και άνοιξε μια εταιρεία με ένα και μοναδικό αντικείμενο: να εισάγει από την Ιαπωνία παπούτσια στίβου υψηλής ποιότητας και χαμηλού κόστους. Πουλώντας τα παπούτσια από το πορτομπαγκάζ του αυτοκινήτου του, ο Νάιτ έκανε τζίρο εκείνη την πρώτη χρονιά, το 1963, οκτώ χιλιάδες δολάρια. Σήμερα οι ετήσιες πωλήσεις της Nike φτάνουν τα τριάντα δισεκατομμύρια δολάρια και το λογότυπό της αποτελεί ένα σύμβολο χάρης και μεγαλείου, ένα από τα ελάχιστα αναγνωρίσιμα σε κάθε γωνιά του κόσμου.

Ο Νάιτ, ο άνθρωπος πίσω από το λογότυπο, υπήρξε ανέκαθεν ένα μυστήριο. Τώρα, σε μια βιογραφία σεμνή, αφιltrάριστη, αστεία και όμορφα δομημένη, αφηγείται επιτέλους την ιστορία του. Όλα αρχίζουν με μια κλασική στιγμή, όπου μπροστά σ' ένα σταυροδρόμι πρέπει να επιλέξει τον σωστό δρόμο.

Στην ηλικία των είκοσι τεσσάρων χρόνων, ταξιδεύοντας στην Ασία, στην Αφρική και στην Ευρώπη με ένα σακίδιο στους ώμους και παλεύοντας με τα μεγάλα ερωτήματα της ζωής, ο Νάιτ αποφασίζει πως ο αντισυμβατικός δρόμος είναι ο μοναδικός γι' αυτόν. Αντί να εργαστεί για μια μεγάλη εταιρεία, θα φτιάξει κάτι ολόδικό του, κάτι νέο, δυναμικό, διαφορετικό. Θα ρισκάρει, θα αναγκαστεί συχνά να κάνει πίσω, θα αντιμετωπίσει αδίστακτους ανταγωνιστές, θα απολαύσει συναρπαστικούς θριάμβους και θα αποφύγει καταστροφές την τελευταία στιγμή. Πάνω απ' όλα, θα οικοδομήσει σχέσεις που διαμόρφωσαν την καρδιά και την ψυχή της Nike, με τον πρώην προπονητή του, τον οξύθυμο και χαρισματικό Μπιλ Μπάουερμαν, καθώς και με τους πρώτους υπαλλήλους του, μια παρέα απροσάρμοστων και σοφών που γρήγορα μετασχηματίστηκαν σε μια μπάντα τρελαμένων αδερφών.

Όλοι μαζί, αξιοποιώντας την ηλεκτροφόρα δύναμη ενός τολμηρού οράματος και με πίστη στη λυτρωτική και μεταμορφωτική δύναμη της άθλησης, δημιούργησαν μια μάρκα και μια κουλτούρα που άλλαξε τα πάντα.

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
www.psychogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 18420

Γ Ι Α   Α Ν Α Γ Ν Ω Σ Τ Ε Σ   Μ Ε   Α Π Α Ι Τ Η Σ Ε Ι Σ